

PIESE LITICE DESCOPERITE ÎN AȘEZĂRILE CULTURILOR NOUA-SABATINOVKA DIN SPAȚIUL PRUTO-NISTREAN

Mariana Sîrbu

În așezările Noua-Sabatinovka piese din piatră au fost descoperite aproape în fiecare din așezările cercetate sistematic sau parțial. Însă, practic în toate publicațiile informații detaliate despre astfel de piese lipsesc (Смирнова 1972, 21; Балагури 1980, 112; Шарафутдинова 1982, 132; Черняков 1985, 95; Тощев, Черняков 1986, рис. 6/30; Березанская и др. 1994, 29 и сл., рис. 9; Gerškovič 1999, 64, Taf. 35/3, 5-6, 11-13; Тощев 2007, 191). Indiferent de aceasta, stadiul actual de studiu al materialului arheologic litic descoperit în așezările Noua-Sabatinovka din spațiul pruto-nistrean (inclusiv al celor descoperite în periegeze sau în mod fortuit), necesită o prezentare sistematică. Articolul în cauză este o încercare de a prezenta toate piesele litice cunoscute în prezent în așezările Noua-Sabatinovka din spațiul pruto-nistrean.

Răzuitoare (fig. 1/1-8). Sunt piese din gresie și doar în rare cazuri din roci dure – silex, granit sau piatră de râu. În marea lor majoritate, acestea sunt descoperite fragmentar, au forme și dimensiuni diferite care variază de regulă între 3-6 cm în lățime și 5-10 cm în lungime. De obicei, sunt prelucrate doar pe una din laturi, rar fiind descoperite exemplare cu ambele laturi șlefuite. Răzuitoare au fost descoperite în cadrul mai multor așezări de tip Noua-Sabatinovka, în unele marcându-se o prezență abundentă (Сава, Кайзер 2011, 290-292, рис. 85-86). Descoperiri de acest tip sunt cunoscute la Cobălea (Левицкий 1988, рис. 3/6, 6/3, 18/2, 28/1-2; Демченко, Левицкий 1992, 125), Odaia-Miciurin (Sava, Kaiser 2004, fig. 15, 63/1, 3-8; 56; 57; Sava, Kaiser 2006, fig. 9-12; 23, 33; Sava, Kaiser 2007, fig. 6/1-3, 5, 6, 8, 9; Сава, Кайзер 2011, 291, 293, рис. 85/1-6, 86/1-7; Sava 2008, fig. 12, 15, 24; Сава, Кайзер 2011, 290-292, рис. 85-86), Petrușeni (Левицкий 1985, рис. 16/8; Sava 1992, fig. 6/1, 2, 4, 6), Саплани (Паша, Агульников, Попович 2009, 126, рис. 2/6), Căușeni (Левинский 1986,

рис. 8/1, 3), Novoselicja¹ (Тощев, Черняков 1986, 128), Stecivka (Крушельницька 2006, 60, рис. 28/7, 8). La vest de Prut răzuitoare au fost descoperite la Trușești (Dascălu 2007, 233). Piese analogice sunt cunoscute și în cadrul culturilor Srubnaja (Бровендер 2010, рис. 7/4-6), Katakombnaja (Синюк, Матвеев 2007, рис. 56/10, 83/7, 135/5), Mnogovalikovaja și Belogradovka (Археология 1985, 454, 503). În literatura de specialitate în multe cazuri acestea sunt prezentate drept rășnițe, ceea ce este puțin probabil, întrucât nu este rațională folosirea pieselor cu asemenea dimensiuni pentru măcinarea cerealelor. Se presupune că acestea puteau fi folosite alături de omoplății crestați în procesul de curățare a pieilor (Сава, Кайзер 2011, 292).

Rășnițe (fig. 2/1-4). Unelte din rocă dură de piatră, au în cele mai multe cazuri o formă dreptunghiulară sau trapezoidală în plan și dreptunghiulară sau concavă în secțiune. Fațetele acestora sunt executate prin cioplire, mai rar prin șlefuire. De cele mai dese ori rășnițele sunt descoperite fragmentar. Fragmente de rășniță au fost descoperite la Ghindești (Мелюкова 1961, 29, рис. 7/10, 11), Slobozia-Șireuți (Дергачев 1969, 118), Cobălea (Левицкий 1988, рис. 20/4, 23/33), Petrușeni (Sava 1992, fig. 9/1, 2, 5, 6), Novoselicja (Тощев, Черняков 1986, 128). Rășnițe sunt cunoscut și în arealul culturii Noua de la vest de Prut, la Crasnaleuca (Dascălu 2007, 181; Florescu 1961, 157). Pe teritoriul Ucrainei, la est de Nistru, o astfel de descoperire a fost făcută la Novokievka (Gerškovič 1999, Taf. 35/13). Analogii ale acestora sunt cunoscute și în cadrul unor culturi anterioare sau parțial sincronice complexului cultural Noua-Sabatinovka, ca, de exemplu, grupa culturală Kamensko-Livenžovsk, culturile Srubnaja (fig. 11/17), Belogradovka, Belozerkă (Археология

¹ În toate cazurile transliterarea denumirilor din limba rusă și alte limbi slave a fost efectuată conform standartului internațional *Transliteration slawischer kyrillischer Buchstaben*. DIN 1460.

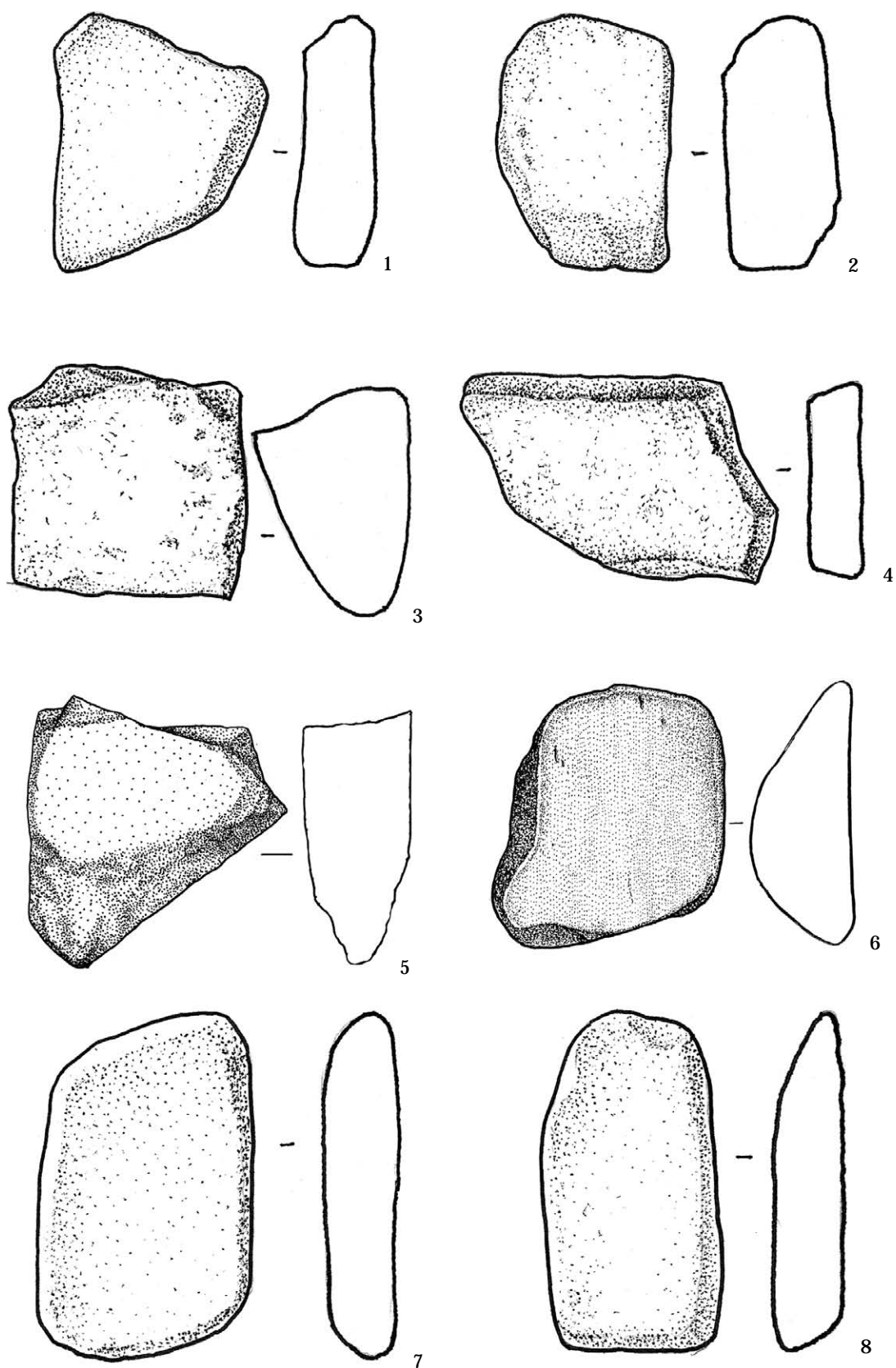

Fig. 1. Răzuitoare din piatră: 1, 2, 7, 8 - Odaia-Miciurin (după Sava, Kaiser 2004, fig. 16/7, 63/2; Sava 2008, fig. 16/7, 24/5); 3, 4 - Căușeni (după Левинский 1986, рис. 8/1, 3); 5 - Petrușeni (după Sava 1992, fig. 6/1); 6 - Cobâlea (după Левицкий 1988, рис. 28/1).

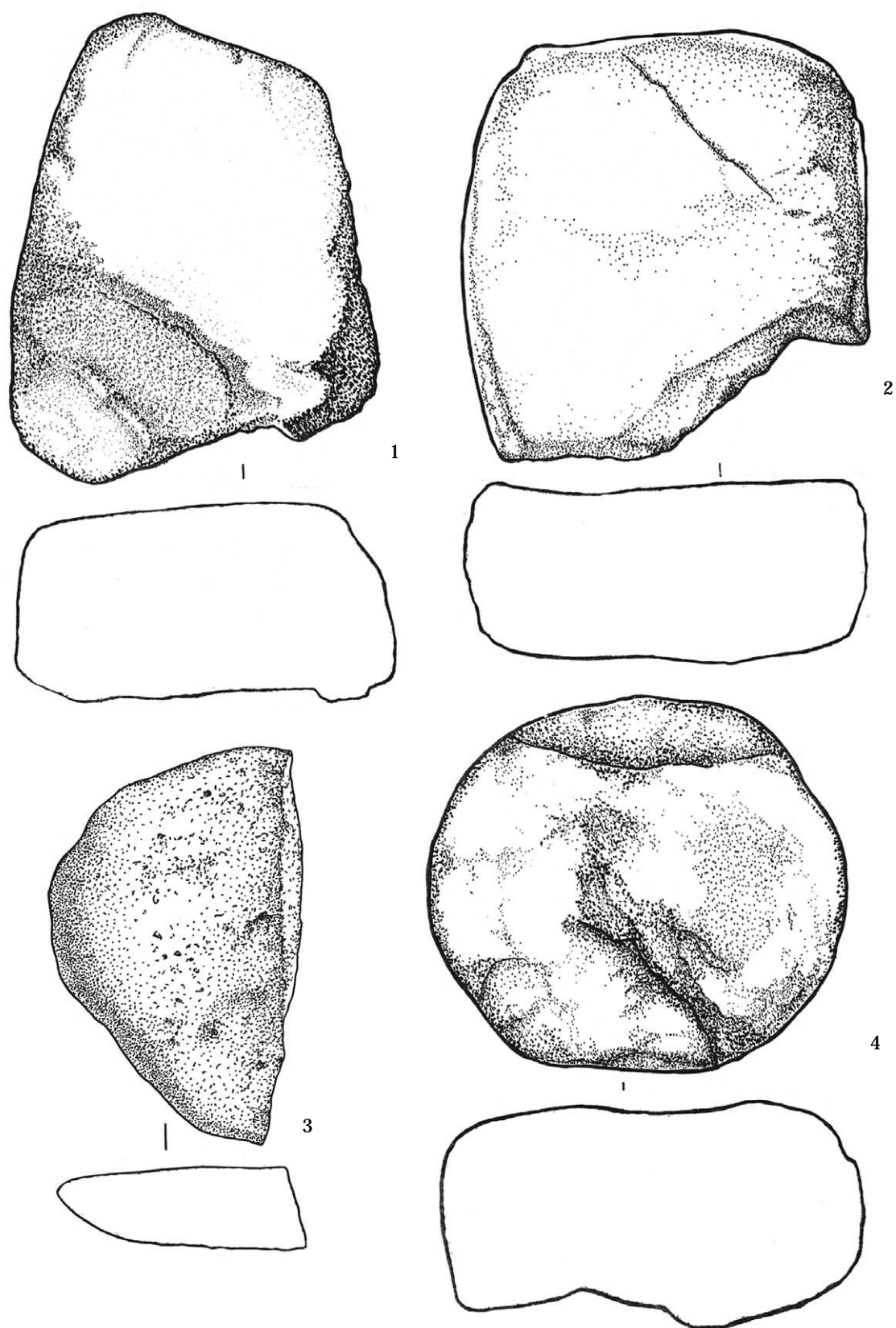

Fig. 2. Rășnițe: 1, 2, 4 - Sobălea (după Левицкий 1988, рис. 20/4, 23/3, 28/2); 3 - Petrușeni (după Sava 1992, fig. 6/4).

1985, 461, 470, 503, 524, рис. 127/20), Babagag (Jugănaru 2005, 68).

Polizoare (fig. 3/1-4, 6, 7). Unelte prelucrate din gresie, având o formă neregulată și dimensiuni diferite. De regulă acestea conțin pe una din laturi unul sau câteva șanțuri canelate. În arealul pruto-nistrean polizoare au fost descoperite la Hansca (Postică, Cavruc 1991, fig. 7/8), Odaia-Miciurin (Sava, Kaiser 2006, fig. 33/6, 60/2; Сава, Кайзер 2011, 296, рис. 88/5-9), Gura Galbenă (Дергачев 1973, 100), Țortovec' (Крушельницька 2006, 40, рис. 17/9). În așezările Noua de la vest de Prut, piese analogice s-au descoperit la Corlăteni, Gârbovăț (fig. 10/19), Tăvădărăști (fig. 10/22) (Florescu 1991, fig. 162/2-5; Dascălu 2007, 177). Piese analogice sunt cunoscute și în cadrul culturii Komariv (fig. 11/10, 11) (Sava 1994, fig. 3/30, 33). Polizoarele erau folosite probabil la etapa finală a procesului de prelucrare a diferitor piese din os sau bronz (ace, străpungătoare, sule).

Cute (fig. 3/5). Piese lucrate din gresie sau piatră de râu. Au de regulă formă dreptunghiulară în plan și secțiune, suprafața netedă, prelucrată prin șlefuire. Acestea sunt de dimensiuni diferite și de regulă sunt descoperite în stare fragmentară, doar în cazuri sporadice fiind cunoscute cute păstrate întregi. În spațiul pruto-nistrean piese de acest tip au fost descoperite la Petrușeni (Sava 1992, fig. 6/5), Stecivka (Крушельницька 2006, рис. 28/9), Ostrivec' (Балагурі 1968, 140). La vest de Prut, o descoperire analogică este cunoscută în așezarea culturii Coslogeni de la Doborântu (fig. 10/14) (Florescu 1991, fig. 158/4). Piese analogice sunt cunoscute și în cadrul culturilor Katakombnaja (Синюк, Матвеев 2007, рис. 92/7), Belozerka (fig. 11/8) (Археология 1985, 523, рис. 142/19), Babadag (Jugănaru 2005, 68, fig. 46/20), Gava-Holigrady (fig. 11/9) (Малеев 1976, рис. 2/10). Posibil, cutele erau folosite la ascuțirea lamelor diferitor piese din piatră sau bronz (cuțite, topoare, celturi, seceri).

Discuri din piatră (fig. 4/1-8). Astfel de piese de formă circulară în plan, sunt de regulă prelucrate din gresie. Diametrul acestora variază între 5,0 și 15,0 cm iar grosimea între 1,0-2,5 cm. Au una sau ambele fațete șlefuite, de cele mai dese ori superficial. Majoritatea sunt prelucrate din gresie de culoare cenușie-gălbuie sau cenușie-deschisă. Astfel de piese s-au descoperit la Ghindești (Мелюкова 1961, 29, рис. 7/7-9), Slobozia-Șireuți (Дергачев 1969, 118), Cobălea (Левицкий 1988,

рис. 18/2, 29/1; Демченко, Левицкий 1992, 125), Nisporeni (Дергачев 1973, рис. 20/26), Odaia-Miciurin (Sava 2008, fig. 36/9; Сава, Кайзер 2011, 299), Fetești (Ларина 1986, рис. 6/3), Ostrivec' (Балагурі 1968, 140, рис. 2/43), Novoselicja (Тоцев, Черняков 1986, рис. 6/30). În arealul culturii Sabatinovka, de la est de Nistru, piese analogice au fost descoperite la Novokievka (fig. 10/9) (Gerškovič 1999, Taf. 39/7-10), Zabary, Rozanova (Гребенников, Горбенко 2010, 157, 160). Discuri de piatră sunt cunoscute și în cadrul culturilor Katakombnaja (Синюк, Матвеев 2007, рис. 137/9, 10) și Srubnaja (Бровендер 2010, 207, рис. 7/7, 8). Aceste discuri reprezintă o categorie de piese cu utilizare incertă, întrucât nu pot fi atribuite cu certitudine uneia sau altei îndeletniciri din perioada respectivă. Posibil, aveau caracter votiv, fiind folosite alături de rondelele din lut în practicarea unor ritualuri.

Șlefuitoare-lustruitoare (fig. 5/1-9, 11, 12). Piese miniaturale, lucrate din gresie. Au de regulă formă ovală sau semiovală în plan, și un diametru ce nu depășește 3,5 cm. Au întreaga suprafață netedă, în unele cazuri minuțios șlefuită. Această categorie de unealtă a fost descoperită în majoritatea așezărilor de tip Noua-Sabatinovka cercetate în arealul pruto-nistrean, printre care pot fi menționate cele de la Ghindești (Мелюкова 1961, 29, рис. 11/13), Odaia-Miciurin (Sava, Kaiser 2004, fig. 30/7, 55/4; Sava, Kaiser 2006, fig. 24/5, 60/1; Sava, Kaiser 2007, fig. 5/6; Сава, Кайзер 2011, 295, рис. 87/; Sava 2008, fig. 16/4, 24/3, 5, 36/7), Nisporeni (Дергачев 1973, 91-92), Căușeni (Левинский 1986, рис. 8/2). La est de Nistru astfel de piese sunt cunoscute în așezările de tip Sabatinovka de la Zlatopol (fig. 10/6, 7), Novokievka (Gerškovič 1999, Taf. 9/1-16, 35/7-10), Kapulovka, Zmievska (Березанская и др. 1986, 98, рис. 28/3, 5) și în așezarea culturii Noua de la Volea (Ситник 1994, рис. 28/1, 3-5). Piese analogice s-au descoperit și în cadrul culturilor Srubnaja (Бровендер 2010, рис. 7/5), Babadag (Jugănaru 2005, 68, fig. 46/8, 19, 21). În calitate de lustruitoare-șlefuitoare serveau probabil și așa-numitele „utjužki”, descoperite în așezările de tip Noua de la Ghindești (Мелюкова 1961, 28, рис. 11/13) și Odaia-Miciurin (Сава, Кайзер 2011, рис. 87/15)². Șlefuitoarele erau posibil folo-

² Descoperiri de acest gen au fost făcute în cadrul mai multor așezări de tip Sabatinovka de la est de Nistru, precum Vološko'e, Kapulovka, Vișetarasovka, Zmievska. Acestea de regulă sunt lucrate din roci moi de talc rezistente la temperaturi înalte (Березанская и др. 1986, 98) și foloseau probabil la etapa finală a procesului de turnare a pieselor din bronz.

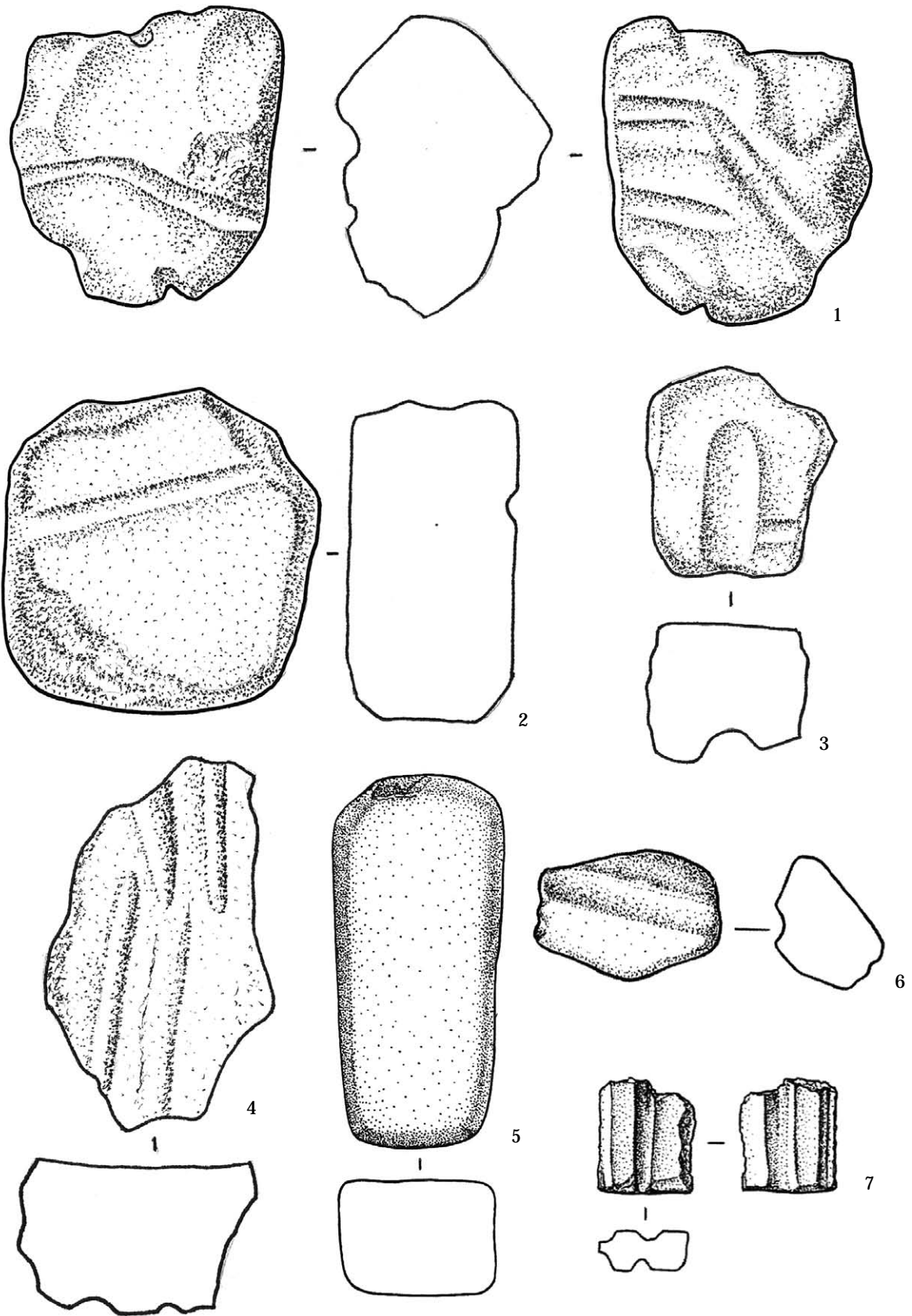

Fig. 3. Polizoare din piatră: 1, 3, 6, 7 - Odaia-Miciurin (după Сава, Кайзер 2011, рис. 88/5, 6, 9, 13); 2 - Hansca (după Postică, Cavruc 1991, fig. 7/8); 4 - Čortovec' (după Крушельницька 2006, рис. 17/9). Cute: 5 - Petrușeni (după Sava 1992, fig. 6/5).

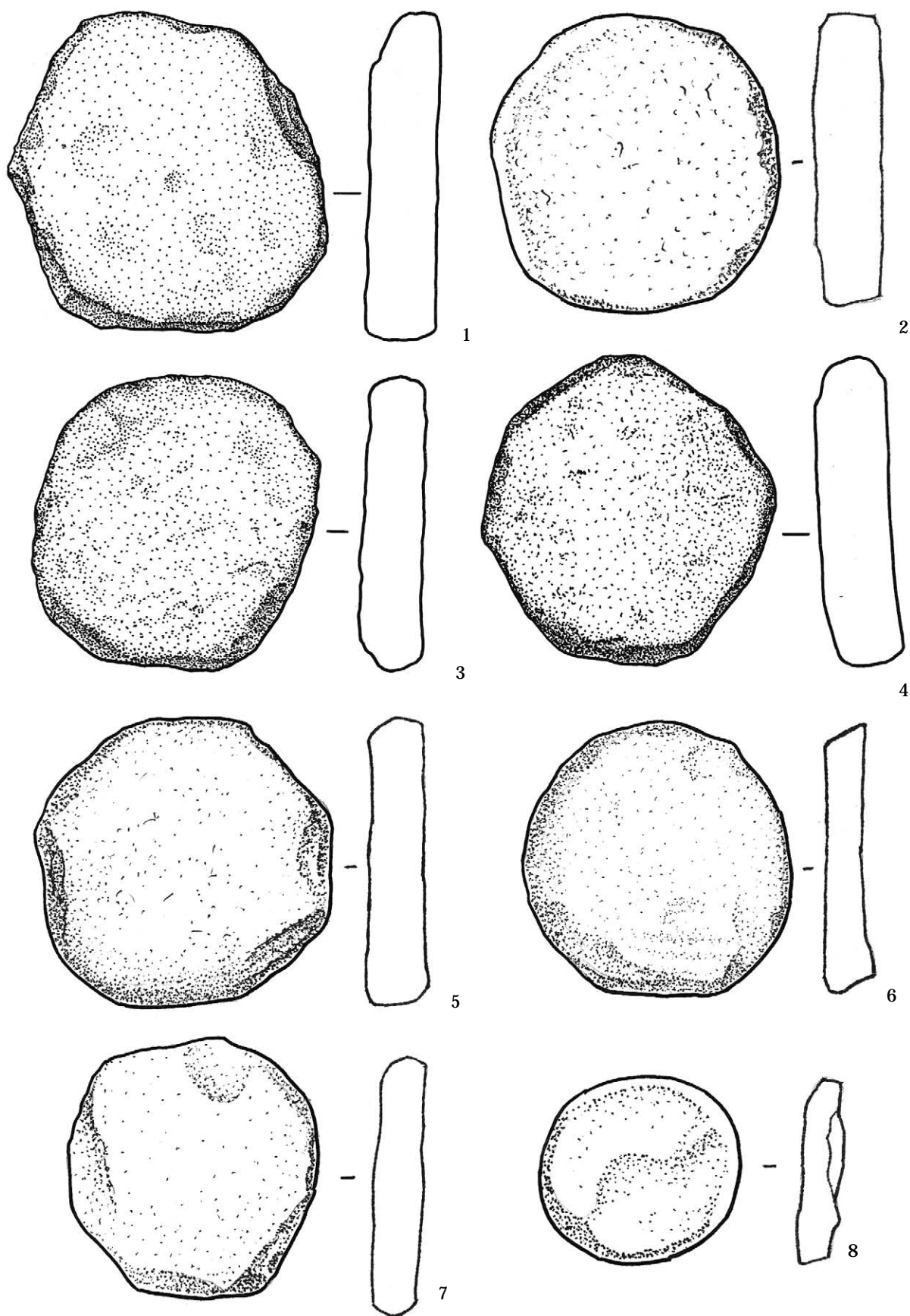

Fig. 4. Discuri de piatră: 1-4 - Slobozia-Șireuți; 5, 6 - Cuconești; 7 - Fetești (după Ларина 1976, рис. 6/3); 8 - Odaia-Miciurin (după Sava 2008, fig. 36/9).

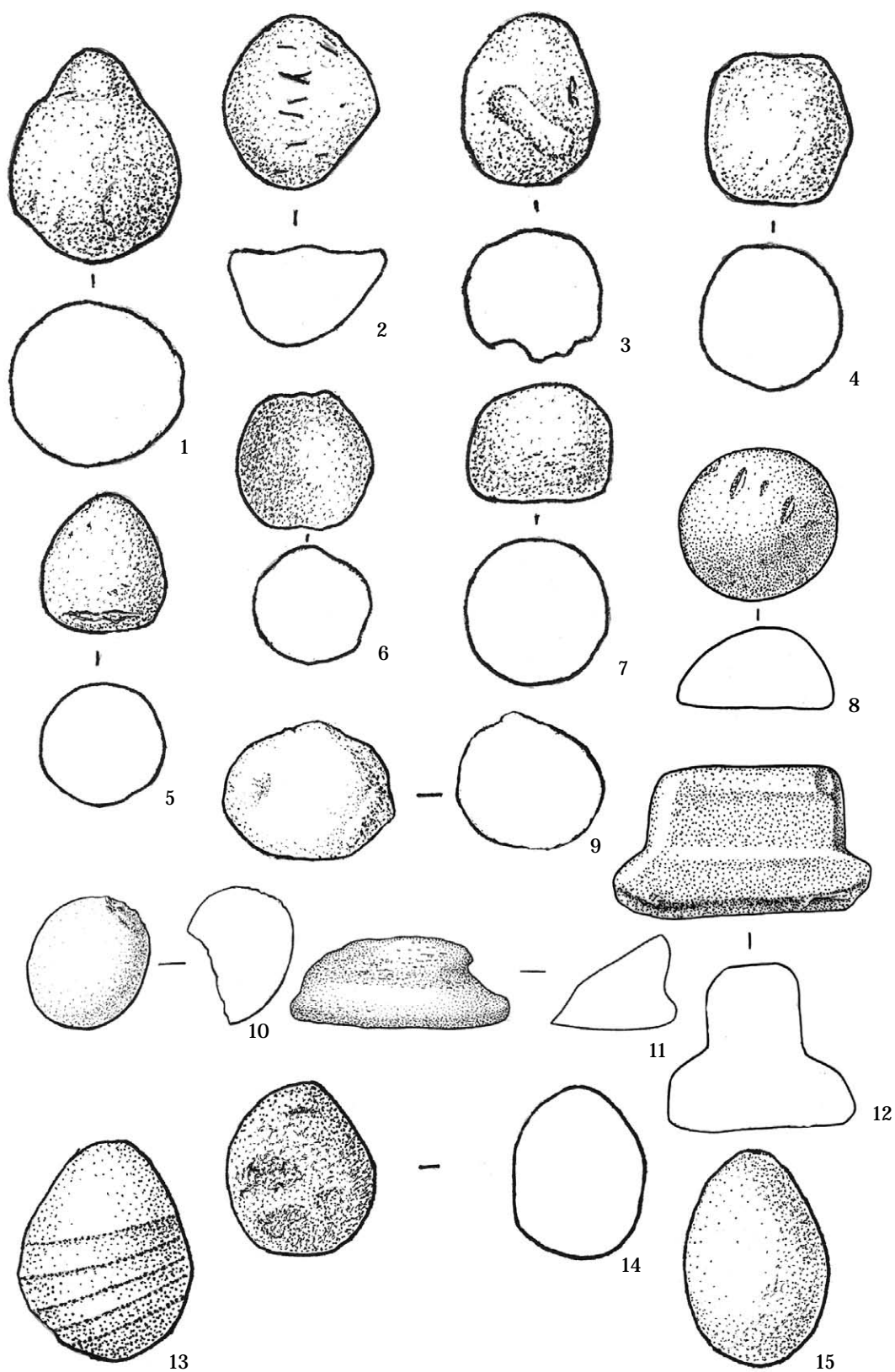

Fig. 5. Șlefuitoare-lustruitoare: 1-5, 7, 10, 11 - Odaia-Miciurin (după Сава, Кайзер 2011, рис. 87/3-6, 9, 13); 6 - Nisporeni; 8 - Căușeni (după Левинский 1986, рис. 8/2); 9 - Cobălea (după Левицкий 1988, рис. 18/6); 12 - Ghindești (după Мелюкова 1958, табл. XXVI/8). Percutoare din piatră: 10, 14 - Odaia-Miciurin (după Сава, Кайзер 2011, рис. 87/14, 15); 13 - Ghindești (după Мелюкова 1957, табл. XIX/5); 15 - Novoselicja (după Тоцев, Черняков 1986, рис. 6/11).

site în procesul de șlefuire sau lustruire a diferitor suprafețe (ceramică, os, bronz, lemn).

Săpăligi (fig. 6/1). Lucrate din roci dure de piatră, de regulă, din șist, acestea au formă trapezoidală în plan și triunghiulară ușor arcuită în secțiune. Întreaga suprafață este bine șlefuită, până la lustruire. Piese descoperite sporadic în cadrul așezărilor Noua-Sabatinovka. În spațiul pruto-nistrean astfel de descoperire a fost făcută la Slobozia-Șireuți (Дергачев 1969, 120, таб. 3/26). La est de Nistru, piese analogice au fost descoperite în așezările culturii Sabatinovka de la Rozanovka (Гребенников, Горбенко 2010, 157, 160), Novokievka (fig. 10/10) și Sergeevskij Zaliv (fig. 10/15) (Gerškovič 1999, Taf. 35/4; 45/10). Acestea erau folosite probabil în procesul lucrărilor agricole.

Percutoare (fig. 5/10, 13-15; fig. 9/17-23). De regulă, au o formă cilindrică, conică, ovală sau circulară în plan și sunt lucrate din gresie sau silex, mai rar din alte roci dure de piatră precum granit sau cuarț. Cele lucrate din piatră au suprafața netedă, în unele cazuri minuțios șlefuită. Spre deosebire de acestea, percutoarele lucrate din silex au suprafața zgrunțuroasă, parțial așchiată. Diametrul acestora variază de obicei între 5,0-6,0 cm. În zona dintre Prut și Nistru percutoare au fost descoperite la Ghindești (Мелюкова 1961, 29, рис. 11/5), Cobălea (Левицкий 1988, рис. 3/8, 5/4, 6/7, 17/10, 18/5-7, 23/1, 24/2; Демченко, Левицкий 1992, 125), Petrușeni (fig. 4/6, 7) (Sava 1992, fig. 6/7, 9/4, 7), Bulboasa (Борзяк, Кашуба 1990, 99), Fetești (Ларина 1986, рис. 4/24, 25; 6/1), Odaia-Miciurin (Sava, Kaiser 2004, fig. 15/12, 62/9, 13, 43/2, 42/2, 30/7; Sava, Kaiser 2006, fig. 10/2, 36/6, 67/3, 57/1; Sava, Kaiser 2007, fig. 6/11; Сава, Кайзер 2011, 300, рис. 89; Sava 2008, fig. 16/4, 23/3, 43/4), Novoselicja (Тощев, Черняков 1986, 129, рис. 6/9, 11), Čortovec' (fig. 4/11), Stecivka (Крушельницька 2006, рис. 17/6, 23/6), Ostrivec' (Балагури 1968, 140, рис. 2/40, 41, 44). În arealul culturii Noua de pe teritoriul României astfel de piese sunt cunoscute în așezările de tip Noua de la Dancu și Slobozia-Hănești (Dascălu 2007, 183, 225). La est de Nistru analogii se cunosc la Volea (Ситник 1994, рис. 24/1, 28/2, 5, 6), Novokievka (fig. 10/8) (Gerškovič 1999, 64-65, Taf. 35/9). Piese asemănătoare după factură sunt întâlnite și în cadrul culturilor Jamnaja (Иванов и др. 2005, 62, рис. 63/7) și Srubnaja (Березанская и др. 1971, рис. 118/37-39).

Fusaiole (fig. 11/13). Acestea au formă lenticulară și sunt prevăzute pe mijloc cu un orificiu de formă conică. Fusaiole prelucrate din piatră au fost descoperite doar în câteva așezări de pe întreg arealul complexului cultural Noua-Sabatinovka, la Stecivka (Балагури 1990, 102, рис. 31/7), Samurza, Zarične și Trichatki (Дергачев 1986, 177). Fusaiole litice sunt cunoscute și în cadrul culturii Gava-Holigrady (Малеев 1976, 236, рис. 2/11).

Topoare (fig. 6/2-7). Piese executate din roci dure de piatră, gresie sau granit. De regulă, topoarele descoperite în așezările de tip Noua-Sabatinovka au ceafă de formă cilindrică, profilul longitudinal ușor curbat, tăișul drept, lățit sau ușor curbat în cazul topoarelor de luptă. Suprafața acestor piese se evidențiază prin șlefuire minuțioasă. Zona orificiului de înmănușare este îngroșată, asemeni unui manșon, bine delimitat de ceafa toporului și respectiv de partea lamei. Posibil că, manșonul oferea un plus de rezistență zonei mai fragile a piesei. Cu toate acestea, rareori sunt descoperite piese întregi, de regulă fiind cunoscute fragmente rupte în zona orificiului de înmănușare. Asemenea topoare apar în perioada timpurie a epocii bronzului și se mențin până la începutul epocii fierului. În spațiul pruto-nistrean topoare au fost descoperite în așezările Ghindești (Мелюкова 1961, 29, рис. 11/4; Дергачев, 1986, 162), Hanska (Дергачев, 1986, 162, рис. 45/29; Каврук 1985, 89, рис. 3/2), Petrușeni (Sava 1992, fig. 9/3; Sava 1994, fig. 5/8), Odaia-Miciurin (Kaiser, Sava 2006, Abb. 29/2; Sava, Kaiser, 2006, fig. 23/9; Сава, Кайзер 2011, 296, рис. 88/1), Ostrivec' (Археология 1985, рис. 131/34), Mahala (Смирнова 1972, рис. 6/11), Pivdenoe (Черняков 1985, 95, рис. 44/9). În urma descoperirilor întâmplătoare sunt cunoscute topoarele de la Glinka (Дергачев 1973, рис. 66, 65/7), Bezki, Nadrečnoe (Черняков 1985, 95, рис. 44/7, 10). În România topoare au fost descoperite în așezările de tip Noua de la Căndești (Florescu, Florescu 1990, 60, fig. 15/5), Valea Lupului, Tăvădărăști (fig. 10/20, 21), Andrieșeni, Gârbovăț (Florescu 1991, fig. 158/2, 5; 159/1, 4-6; 160/1; Dascălu 2007, 164, 237), Bălteni, Crasnaleuca, Draxini, Holboca, Holm, Podul Iloaiei, Trușești (Dascălu 2007, 166, 181, 188, 197, 215, 233). Topoare analogice sunt cunoscute și în cadrul culturii Coslogeni – așezarea de la Ulmu (Morintz, Angheliescu, 1970, 391, fig. 21/11). Pe teritoriul Ucrainei, de la est de Nistru, analogii sunt cunos-

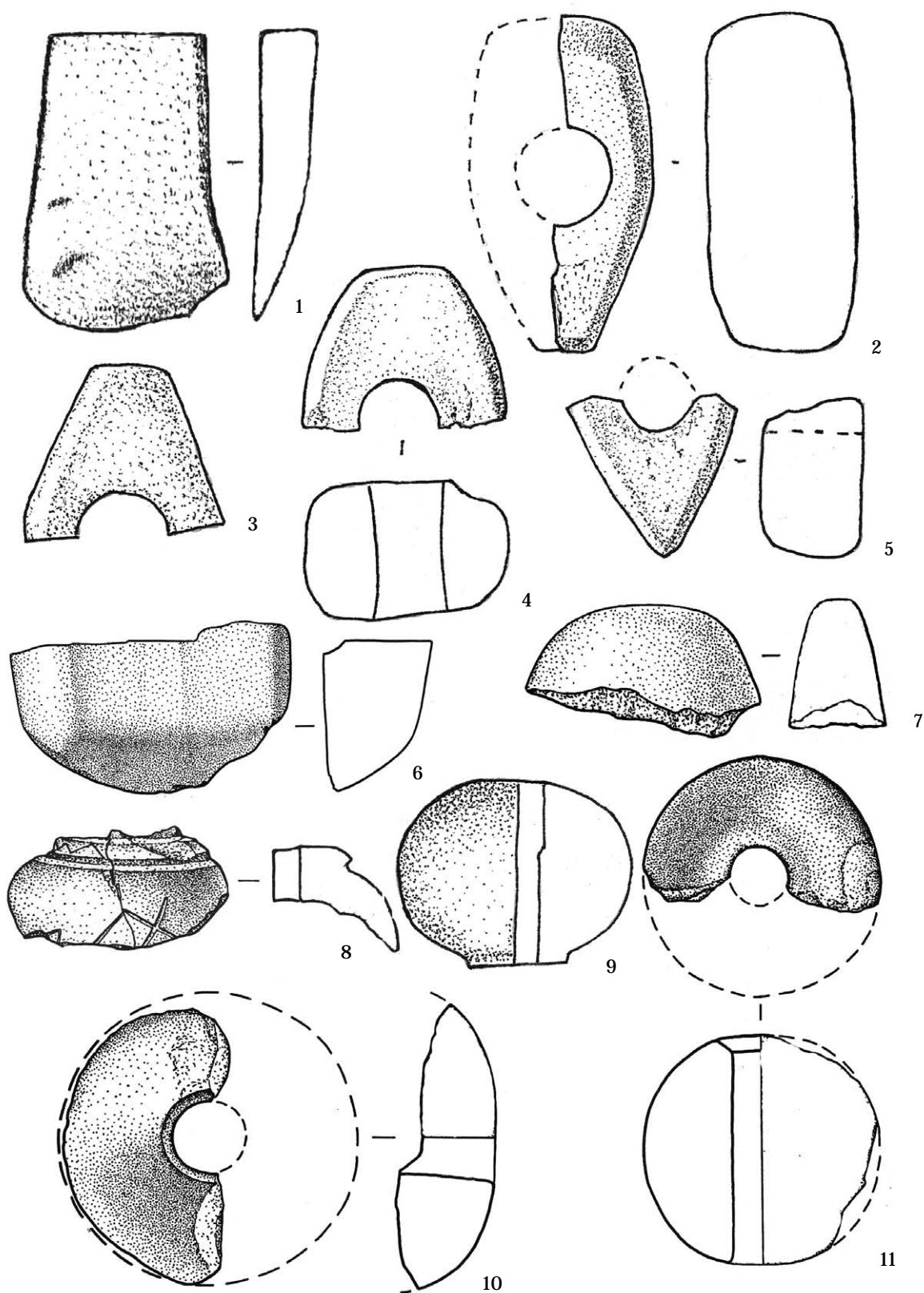

Fig. 6. Săpăligă: 1 - Slobozia-Șireuți (după după Дергачев 1969, табл. III/26). Топоаре din piatră: 2 - Petrușeni (după Sava 1992, fig. 9/3); 3 - Ghindești (după Мелюкова 1957, табл. XIX/4); 4 - Mahala (după Смирнова 1972, рис. 6/11); 5 - Odaia-Miciurin (Сава, Кайзер 2011, рис. 88/1); 6 - Slobozia-Șireuți; 7 - Căușeni (după Левинский 1986, рис. 7/1). Мăciuci din piatră: 8, 10, 11 - Slobozia-Șireuți; 9 - Ghindești (după Мелюкова 1957, табл. XIX/3).

cute la Uškalka, Zlatopol, Sergejevskji Zaliv, Obi-točnoe (Gerškovič 1999, 64-65, Taf. 10/6; 12/1, 4; 45/9; 47/10), Volea (Ситник 1994, рис. 26/5, 7), Babino (Добровольский 1957, 42, рис. 2/6, 12) ș.a. Piese asemănătoare după materie și factură s-au descoperit și în așezările culturilor Jamnaja (Иванов и др. 2005, 26, рис. 63/7), Katakombnaja (Иванов и др. 2005, 68, рис. 9/10; Синюк, Матвеев 2007, рис. 65/15, 105/4, 127/4, 128/6, 129/6), Mnovalikovaja (Археология 1985, 454), Komariv (Дергачев, Савва 1985, 64-82, рис. 1/9), Visockaja, Belogradovka (Археология 1985, 505, рис. 136/2, 3; Березанская и др. 1994, 39, рис. 12), Babadag (Jugănaru 2005, 68, fig. 46/17).

Măciuci/Sceptre sferice (fig. 6/8-11). Piese de formă sferică, prelucrate de regulă din granit sau gresie prevăzute în unele cazuri cu protuberanțe. Au suprafața perfect lustruită prin șlefuire. De regulă, tipul fără protuberanțe au formă sferică ușor aplatizată în plan, cele cu protuberanțe (de regulă, patru) au formă ovală alungită cu capetele aplatizate și butoane plasate pe mijloc. Sporadic sunt descoperite măciuci prevăzute cu ornament (fig. 6/8). Acestea sunt prevăzute cu canal sferic vertical de înmănușare. În arealul pruto-nistrean al complexului cultural Noua-Sabatinovka astfel de piese au fost descoperite în așezările Ghindești (Мелюкова 1961, 29, рис. 11/3; Дергачев 1986, 162, рис. 45/30), Slobozia-Șireuți (Дергачев 1969, 118, таб. III/24; Дергачев 1986, рис. 45/31) și Pivdenoe (Черняков 1985, 95, рис. 44/15). La est de Nistru, descoperiri de acest gen s-au făcut la Semenovka (Черняков 1985, 95, рис. 44/14), Zlatopol (fig. 10/18) (Gerškovič 1999, Taf. 10/3). Analogii sunt cunoscute și în cadrul culturilor Katakombnaja (Синюк, Матвеев 2007, рис. 62/12, 91/1, 119/10), Mnovalikovaja (Черняков 1985, 95), Belogradovka (fig. 11/12) (Березанская и др. 1994, 39, рис. 12), Belozerka (Черняков 1985, 95, рис. 44/11-13).

Forme de turnat (fig. 7/1-8). Majoritatea acestora sunt lucrate din șist, calitatea fizico-chimică a căruia se potrivește tuturor cerințelor tehnicii de turnare a pieselor de bronz. Tiparele monovalve reprezentau matrice pentru diferite piese simple (ace, sule, dălți ș.a.) cele bivalvice fiind destinate pieselor mai complicate (seceri, celturi, pumnale ș.a.). Pentru turnarea pieselor de dimensiuni mai mari (ex. spade) se foloseau mai multe tipare (Cristea 2009, 21). De regulă, tiparele au

formă dreptunghiulară (doar uneori trapezoidală sau cilindrică) și sunt de mărimi diferite. În zona pruto-nistreană astfel de piese au fost descoperite ocazional la Horodiște (Дергачев 1986, 162, рис. 46/1), Grinăuți (Дергачев 1986, 162, рис. 46/2; Бырня, Чеботаренко 1964, 275), Bălănești (Sava 2011, 178-187, Abb. 3-8), iar în cadrul așezărilor, la Căușeni (Агульников, Левинский 1990, 76), Cobălea (Левицкий 1988, рис. 27/1; Левицкий 1990, 101-104; Демченко, Левицкий 1992, 125, рис. 3/8; Sava 1994, fig. 5/20), Odaia-Miciurin (Kaiser, Sava 2006, Abb. 29/3; Sava, Kaiser 2007, fig. 23/4; Сава, Кайзер 2011, 296, рис. 88/1, 4, 13; Sava 2008, fig. 36/3, 42/4), Ostrivec' (Археология 1985, 487, рис. 131/31-33, 35, 36; Балагурі 1968, 136 și urm.), Stecivka (Крушельницька 2006, 60, рис. 28/18), Mahala (Смирнова 1972, рис. 9), Čabans'ke (Черняков 1962, 128-134; Гудкова и др. 1991, 39). În arealul culturii Noua de pe teritoriul României forme de turnat din piatră sunt cunoscute la Gârbovăț, Nicoleni (fig. 10/17), Holboca (Florescu 1991, fig. 113/1-5; 114/1-3, 5, 6). Pe lângă acestea la vest de Prut au fost descoperite și forme de turnat lucrate din șamotă la Gârbovăț, Holboca, Dobric (Florescu 1991, fig. 113/1, 2, 5; 114/1-6). În zona de la est de Nistru tipare de turnat sunt cunoscute la Berislav, Novokievka (Гершкович и др. 1987, рис. 1-7; Gerškovič 1999, Taf. 7/13, 17; 39-44; Археология 1985, 496), Verhnjaja Tarasova (Шарафутдинова 1960, 60), Krasnomajack, Majaki (Черняков 1985, рис. 50-54, 65/15; Ușurelu 2010, 31, Pl. 1/17-19, 24, 26), Malyje Kopani, Kapulovka (Археология 1985, 496). Forme de turnat sunt cunoscute și în cadrul altor culturi sincrone sau parțial sincrone complexului cultural Noua-Sabatinovka, precum Srubnaja (fig. 11/15), Belogradovka (fig. 11/14), Belozerka (fig. 11/16) (după Археология 1985, рис. 127/1, 136/5, 142/52), Gava-Holigrady (Малеев 1976, 232-236, рис. 1) ș.a.

Sceptre/pisălog (fig. 8/1-4, 6-10). Piese din granit, marmoră, serpetin și alte specii rare de piatră. Au forma unei coloane aproximativ conice, de cele mai dese ori cu capătul superior în formă de buton sau ciupercă, prevăzut mai jos, pe corp, cu butoni mai mici, dispuși simetric. Unele exemplare ating înălțimea de 25 cm, diametrul părții de jos variază între 4, 0 și 7,5 cm, capătul în formă de ciupercă în unele cazuri atingând 5,0-6,0 cm (Савва 1987, 63). Sceptrele sunt clasificate

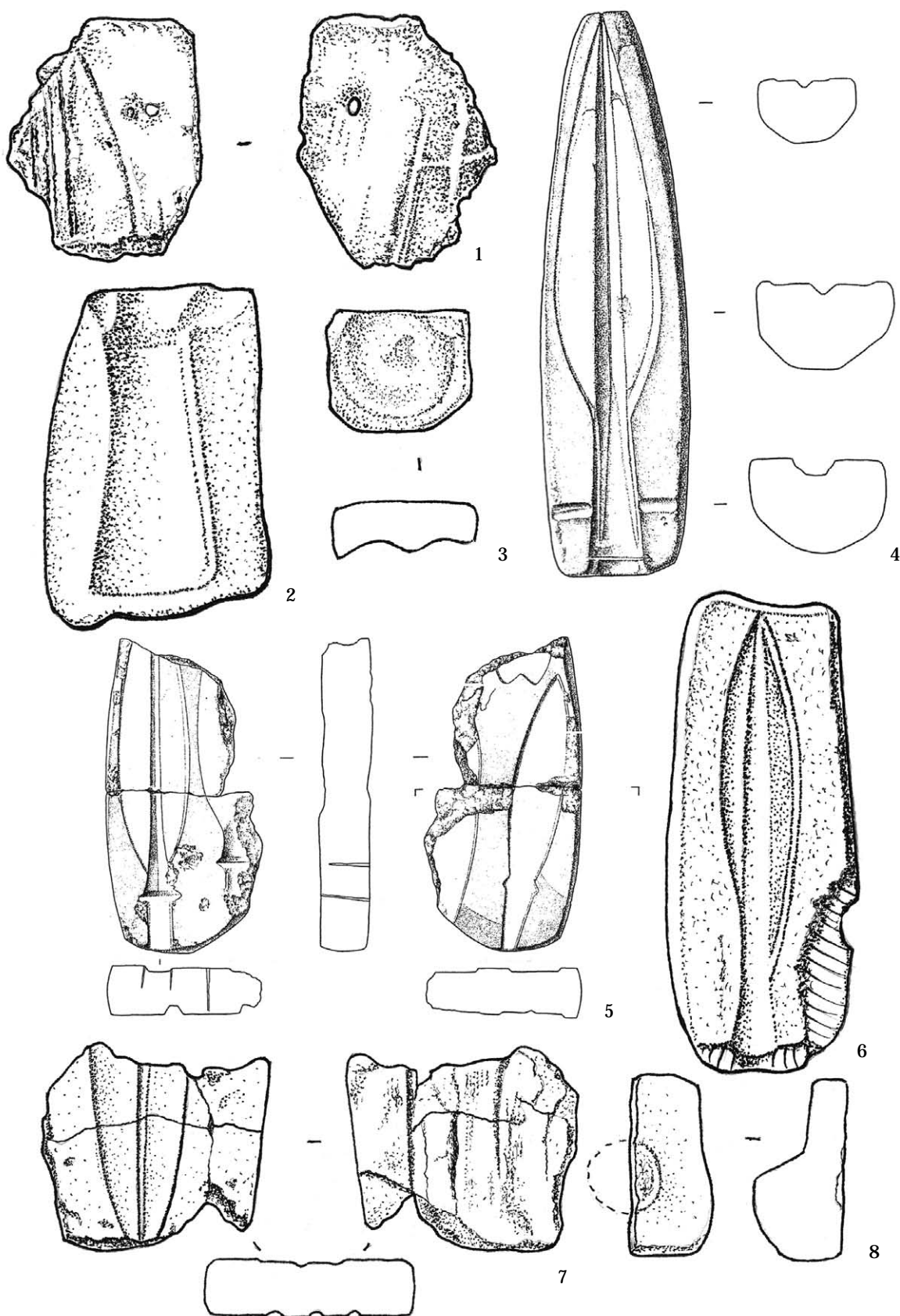

Fig. 7. Forme de turnat din piatră: 1 - Cobălea (după Левицкий 1988, рис. 27/1); 2, 6 - Ostrivec' (după Археология 1985, рис. 131/32, 36); 3, 8 - Odaia-Miciurin (după Сава, Кайзер 2011, рис. 88/2, 4); 4, 5 - Bălănești (după Sava 2011, Abb. 5/1, 6/1); 7 - Mahala (după Смирнова 1972, 24, рис. 9/1).

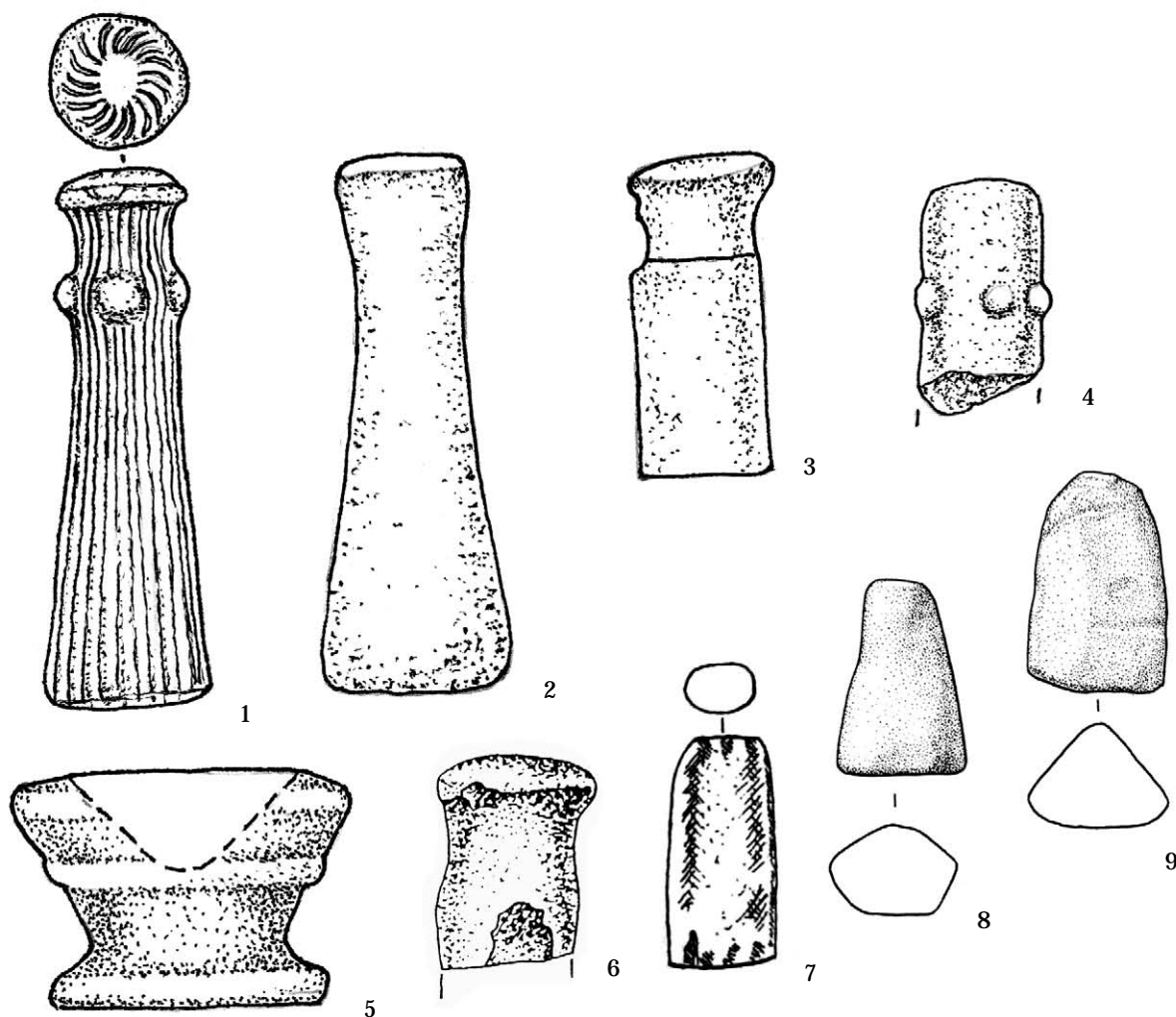

Fig. 8. Sceptre/pisălog: 1, 3, 6 - Chiperceni (după Savva 1987, рис. 2/9, 14, 3/9); 2 - Petreni (după Savva 1987, 64, рис. 2/4); 4 - Ghindești (după Мелюкова 1958, табл. XXVI/7); 7 - Stecivka (după Крушельницька 2006, рис. 13/6); 8 - Bahu (după Дергачев 2012, илл. II/35); 9, 10 - Odaia-Miciurin (după Сава, Кайзер 2011, рис. 87/11, 12). Piuă din piatră: 5 - Basarabeasca (după Savva 1987, рис. 2/24).

în cinci tipuri (Boroffka, Sava 1998, 19-46, Abb. 1-18):

I tip (variante a-b) – sceptre cu corp conic, cu capăt în formă de ciupercă și patru protuberanțe simetric plasate pe gât. Uneori acestea sunt decorate suplimentar cu ornamente.

II tip (variante a-b) – sceptre cu corp conic și cu prag prevăzut sub capătul în formă de ciupercă.

III tip – sceptre cu corp simplu conic și capul în formă de ciupercă.

IV tip (variante a, b, c, d) – sceptre cu corpul conic sau cilindric, cu un capăt (uneori ambele) ușor lărgit, cu șanț pe întreaga lungime a corpului.

V tip (variante a, b, c, d) – sceptre cu corpul conic și capăt în formă de falos.

Aceste tipuri de sceptre sunt răspândite pe un teritoriu larg, de la Carpați la vest până în Siberia de vest la est, iar spre sud – până la marginea de vest a văii Indului (Boroffka, Sava 1998, 19-46, Abb. 1-18). Analiza cultural-cronologică și cartografierea tipurilor de sceptre menționate mai sus, a demonstrat că tipurile I și II pot fi considerate forme vestice, tipul III poate fi observat pe întreaga arie de răspândire, tipul IV se limitează în partea de sud a Asiei Centrale iar tipul V poate fi urmărit din nordul Asiei Centrale, până în Siberia (Boroffka, Sava 1998, 49). În cadrul siturilor Noua-Sabatinovka sunt răspândite piesele de tipul I și II și foarte rar III, fiind cunoscute preponderent ca descoperiri izolate, sau provenite din depozite de bronzuri (Savva 1987, 68). În zona pruto-nistreană sceptre/pisăloage au fost descoperite oca-

zional la Chiperceni (Савва 1987, 65, рис. 3/9; Дергачев 1986, рис. 46/5, 6, 8; Тощев 1986, 110, рис. 3/6), Petreni (Дергачев 1986, 162, рис. 46/7), Bahu (Дергачев 2012, 154, илл. П/35) și în cadrul așezărilor la Ghindești (Мелюкова 1961, 29, рис. 11/12; Савва 1987, рис. 1/29) și posibil Odaia-Miciurin (Сава, Кайзер 2011, 297, рис. 87/11, 12), Stecivka (Крушельницька 2006, рис. 23/6). Analogii ale acestora găsim pe întreg arealul răspândirii culturilor Noua-Sabatinovka. La vest de Prut, avem descoperiri de acest gen la Fiționești, Coțofanca, Voinești (fig. 10/11), Băiești-Aldeni, Galați, Vladiceasca (Mitrea 1969, fig. 1; Morintz 1978, fig. 62/1, 67/1-4, 6, 7; Șerbănescu, Trohani 1978, fig. 6/1; Черняков 1985, 91-92, рис. 42/13; Савва 1987, рис. 1/2, 1/3, 1/10, 2/3, 2/5, 2/17; Florescu 1991, fig. 158-/6; Schuster 2000, fig. 2/1, 2/4, 3/4, 4/2, 4/3, 4/4; Христов, Илиев 2000, обр. 1/а, 1/б, 1/в, 1/г). În arealul complexului Noua-Sabatinovka de la est de Nistru astfel de piese sunt cunoscute la Čkalovka ((Morintz 1978, fig. 67/9; Черняков 1985, 91-92, рис. 42/15; Савва 1987, рис. 1/1), Novočerkask, Odesa (Савва 1987, рис. 1/6, 14, 24), Sergeevskij Zaliv (fig. 10/12), Zlatopol (fig. 10/13) (Gerškovič 1999, Taf. 16/5; 45/8), Radensk (Черняков 1985, рис. 42/23; Gerškovič 1999, Taf. 10/3). La fel sunt cunoscute în cadrul culturilor Belogradovka (Археология 1985, 454-504), Monteoru (Iremia 2008, 85), Coslogeni (Florescu 1991, 158-/1, 4; Iremia 2008 79-81, fig. 1/1-3; 2), Belozerka (fig. 11/7) (Археология 1985, 523, рис. 142/44; Савва 1987, 67). Sceptre/pisălog de tipul I și II au fost descoperite și în nord-estul Bulgariei (Христов, Илиев 2000, обр. 2/а, 2/б, 2/г, 2/д; Дилов 2009, 31-34, рис. 1, 2), de asemenea în sud-estul acesteia, pe Tundža inferioară și în zona situată la nord de Burgas. Merită a fi menționat și exemplarul excepțional de sceptru/pisălog descoperit pe epava de la Ulumburun, pe coasta sudică a Turciei (Iremia 2008, 86-87).

Întâlnite în literatura de specialitate uneori și sub denumirea de pisăloage, sceptrele sunt considerate a fi unelte folosite în procesul de turnare a pieselor din bronz, dat fiind faptul că în multe cazuri acestea au fost descoperite în depozite împreună cu forme de turnat (Савва 1987, 60). Posibil că, sceptrul de tipul I, prevăzut cu protuberanțe și uneori cu ornament, era folosit și în anumite ritualuri (Савва 1987, 60) sau ca elemente de prestigiu în cadrul anumitor comunități umane (Iremia 2008, 82).

Piulițe (fig. 8/5). Sunt lucrate, de regulă, din gresie și rar din granit, calcar sau alte tipuri de roci dure. Acestea sunt de două tipuri: 1. miniaturale, cu corpul în formă de binoclu, cu o înălțime de 5-7 cm; 2. de dimensiuni mai mari, cu corpul de formă binoclu cu jumătatea inferioară ușor bombată, diametrul gurii, bazei și înălțimea căroră variază între 8-10 cm (Черняков 1985, 92). Se întâlnesc cu preponderență în cadrul așezărilor de tip Sabatinovka, fiind cunoscute numeric mai mult la est de Nistru. Astfel de piese au fost descoperite ocazional la Petreni (Дергачев 1986, 164, рис. 46/4) și Basarabeasca (Савва 1987, 68, рис. 2/24; Sava 1994, fig. 5/15). În zona de la est de Nistru piulițe au fost descoperite la Alexeevka, Dnepropetrovsk (Савва 1987, рис. 2/20, 23), Radensk, Elanec, Ovsjanovka (Березанская и др. 1986, 99, рис. 28/4, 6, 7), Uškalka (fig. 10/16) (Gerškovič 1999, Taf. 15/4). Arealul răspândirii acestora corespunde cu cel al sceptrelor cu capăt în formă de ciupercă, aceasta demonstrând legătura funcțională dintre aceste două piese. Erau folosite probabil în cadrul industriei metalurgice, întrucât adesea sunt prezente în cadrul unor tezaure de bronzuri (Kozorezovo, Usevo Ozero, Mosolovskoe), și mai ales că, în urma analizelor de laborator, în unele cazuri, în ceașca lor au fost descoperite urme de minereu (Савва 1987, 68).

Lame de silex (fig. 9/1-10). Majoritatea pieselor reprezintă așchii de silex de formă dreptunghiulară în plan și rectangulară alungită în secțiune și marginile prelucrate prin retușate. Lungimea acestora variază între 3,0 și 7,0 cm. Lame de silex au fost descoperite în majoritatea așezărilor de tip Noua-Sabatinovka cercetate, printre care pot fi menționate cele de la Cobălea (Левицкий 1988, рис. 3/2, 4/7, 16/1, 4, 16/1, 5, 20/1; Демченко, Левицкий 1992, 123, 125), Petrușeni (Левицкий 1985, рис. 16/11-13), Căușeni (Левинский 1986, рис. 7/3), Odaia-Miciurin (Sava, Kaiser 2004, fig. 42/1; idem 2011, 301, рис. 90/2-16; Sava 2008, fig. 16/2-3), Mahala (Смирнова 1976, 119, рис. 2/4, 3/7). La vest de Prut, lame de silex au fost descoperite în așezările de tip Noua de la Gârbovăț, Cavadinești (Florescu 1991, fig. 163/1, 7, 164/1, 5) și de tip Coslogeni la Dorobanțu (fig. 10/5) și Coslogeni (Florescu 1991, fig. 163/5, 164/2, 3, 7), iar la est de Nistru la Novokievka (Gerškovič 1999, Taf. 33/1, 2, 6, 7). Lamele din silex sunt întâlnite practic în fiecare din așezările culturilor anterioare și sincrone complexului cultural Noua-Sabatinovka. Acestea erau folosite în

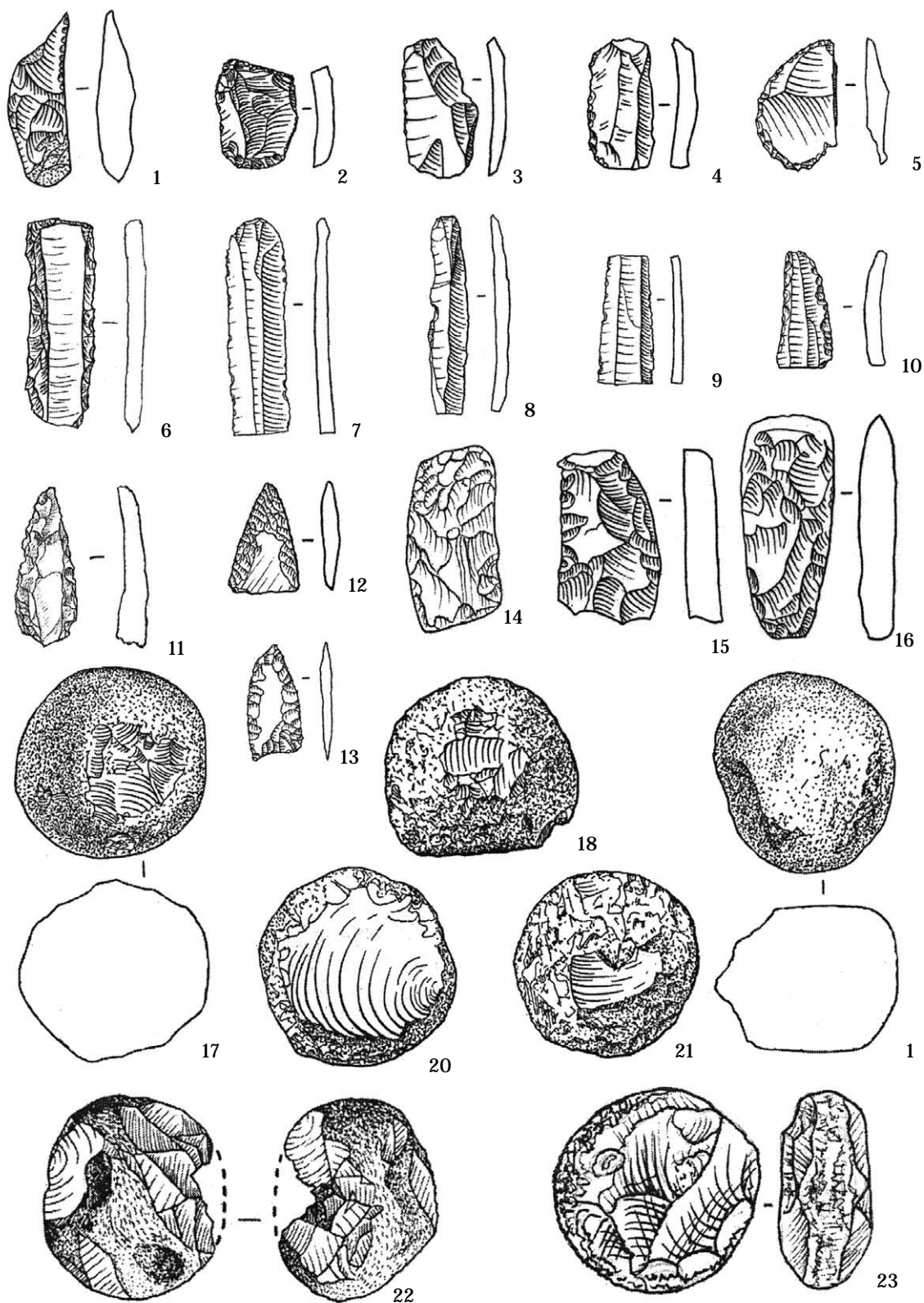

Fig. 9. Lame din silex: 1, 6 - Cobâlea (după Левицкий 1988, рис. 4/7, 16/11); 2 - Slobozia-Șireuți; 3 - Petrușeni (după Левицкий 1985, рис. 16/12); 4 - Căușeni (după Левинский 1986, рис. 7/3); 5, 7-10 - Odaia-Miciurin (după Сава, Кайзер 2011, рис. 90/2, 4, 7-9). Vârfuri de săgeată din silex: 11, 12 - Cobâlea (după Левицкий 1988, рис. 4/3, 17/1); 13 - Odaia-Miciurin (după Сава, Кайзер 2011, рис. 90/1). Cuțite din silex: 8, 10 - Petrușeni (după Левицкий 1985, рис. 15/21, 22); 9 - Slobozia-Șireuți (după Дергачев 1969, 121, табл. III/28). Percutoare din silex: 17, 19 - Petrușeni (după Sava 1992, fig. 9/4, 7); 18-21 - Slobozia-Șireuți; 22 - Odaia-Miciurin (după Сава, Кайзер 2011, рис. 89/1); 23 - Țortovec' (după Крушельницька 2006, 40, рис. 17/6).

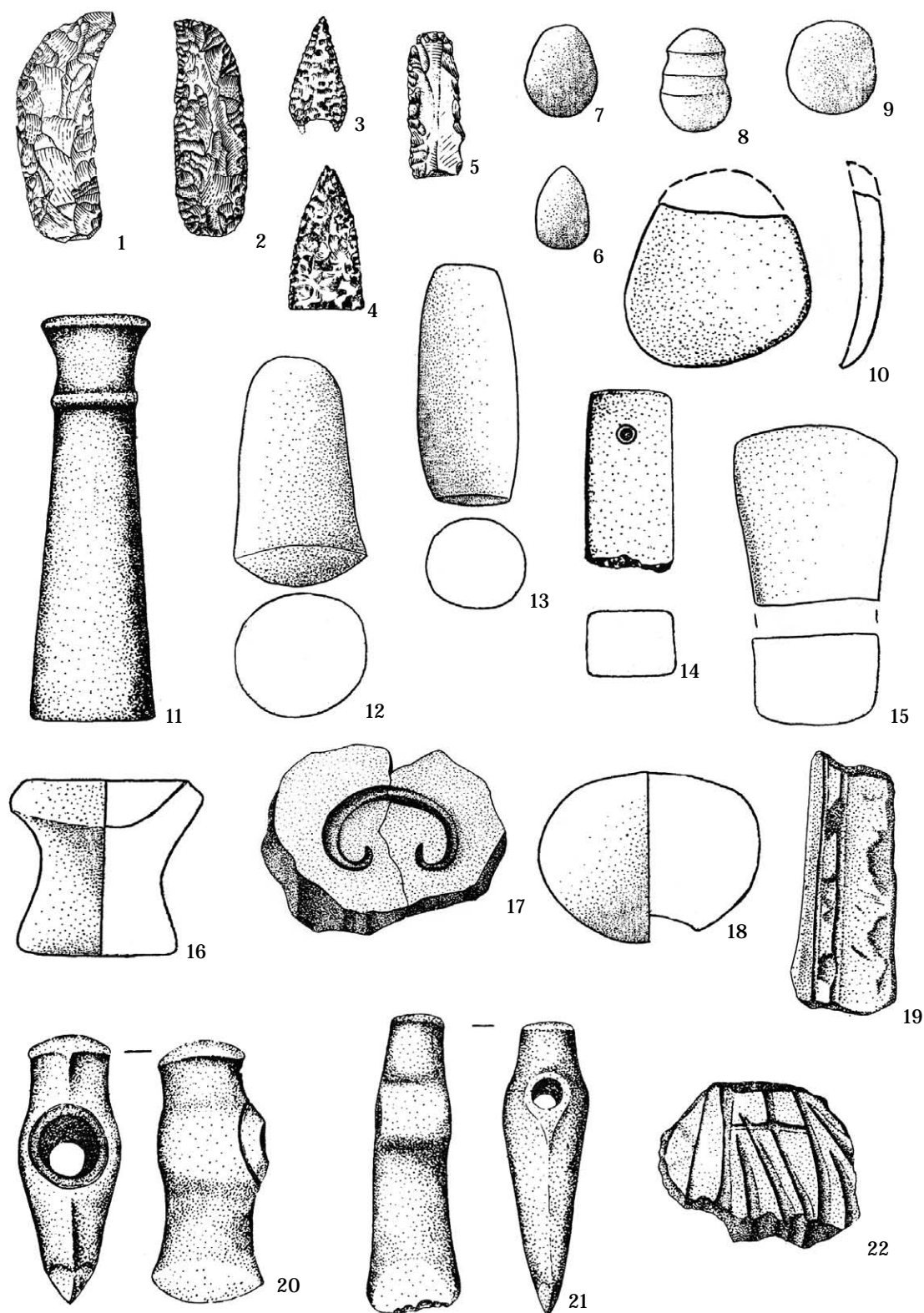

Fig. 10. Unelte din piatră și din silex descoperite în arealul complexului cultural Noua-Sabatinovka de pe teritoriul Ucrainei de la est de Nistru și al României: 1, 2 - cuțite; 3, 4 - vârfuri de săgeată; 5 - lamă de silex; 6, 7 - lustruitoare-șlefuitoare; 8 - percutor; 9 - disc; 10, 15 - săpăliși; 11-13 - sceptre/pisăloage; 14 - cute; 16 - piuă; 17 - formă de turnat; 18 - măciucă; 19, 22 - polizoare; 20, 21 - topoare. 1 - Trușești; 2 - Probotă; 3, 4, 19 - Gârbovăț; 5, 14 - Dorobanțu; 6, 7, 13, 18 - Zlatopol; 8-10 - Novokievka; 11 - Voinești; 12, 15 - Sergeevskij Zaliv; 16 - Uškalka; 17 - Nicoleni; 20-22 - Tăvădărăști. 1-5, 11, 14, 17, 19-22 (după Florescu 1991, fig. 113/4; 158/5, 6; 159/6; 162/2, 5; 163/3, 8, 10; 164/2, 8); 6-10, 12, 13, 15, 16, 18 (după Gerškovič 1999, Taf. 9/10, 12; 10/2; 35/4, 9, 10; 45/8, 10).

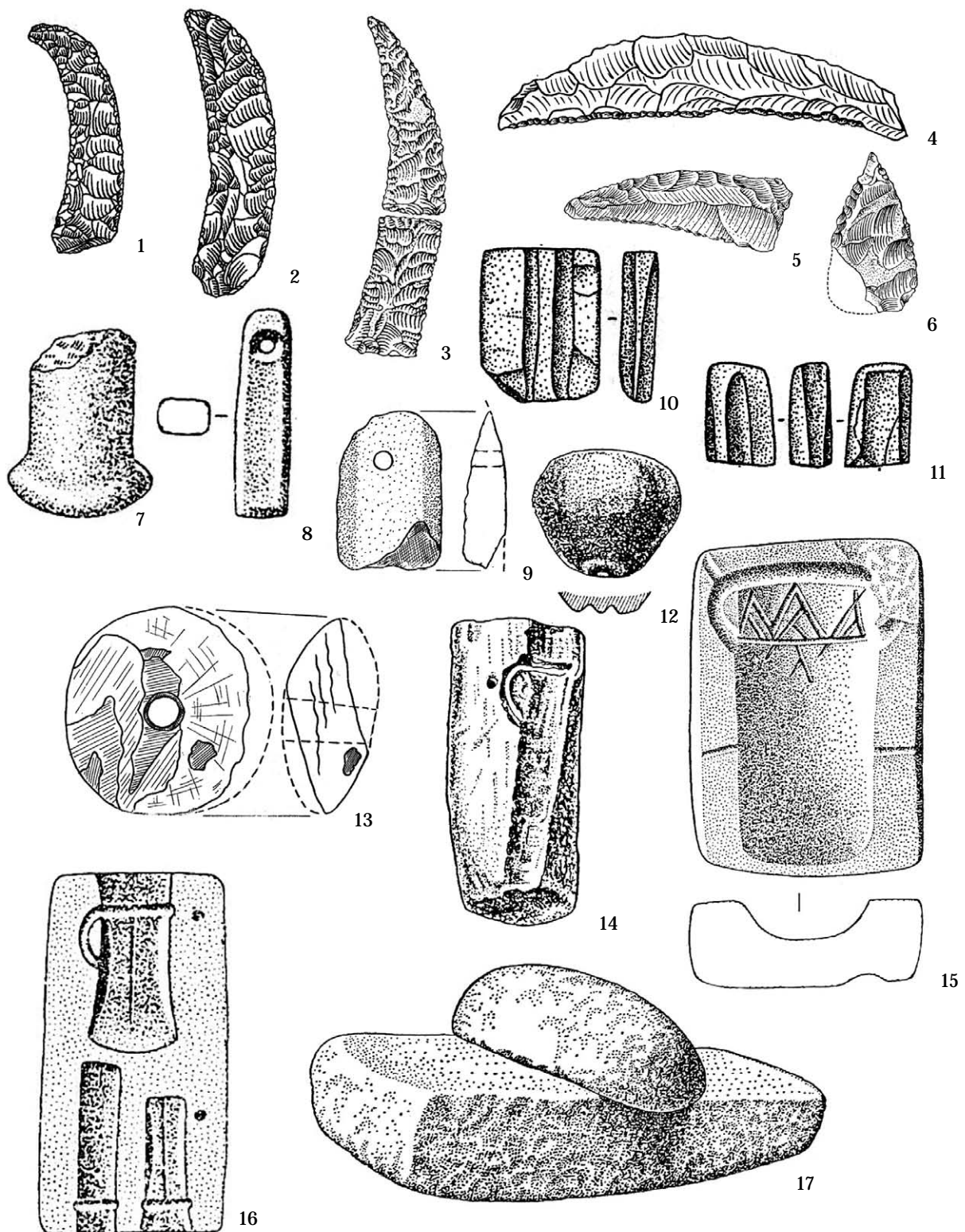

Fig. 11. Unelte din piatră și din silex descoperite în cadrul unor culturi sincronice sau parțial sincronice complexului cultural Noua-Sabatinovka. Culturile: Komariv (1, 2, 10, 11, 13), Gava-Holigrady (4, 9), Belogradovka (3, 5, 6, 12, 14), Belozerka (7, 8, 16), Srubnaja (15, 17). 1-5 - cuțite; 6 - vârf de săgeată; 7 - sceptru/pisălog; 8, 9 - cute; 10, 11 - polizoare; 12 - măciucă; 13 - fusaiolă; 14-16 - forme de turnat; 17 - rășniță. 1, 2, 10, 11 - Coteala; 3 - Kirovo; 4, 9, 13 - Miškovič; 5 - Belogradovskij Les; 6, 14 - Sobkovka; 7 - Uškalka; 8 - Zapovitne; 12 - Andrusovka; 15 - Plipečatino; 16 - Zavadovka; 17 - Iličovka. 1, 2, 10, 11 (după Sava 1994, fig. 3/19, 20, 30, 33); 3, 5-8, 12, 14-17 (după Археология 1985, рис. 112/40; 127/1, 20; 136/1, 4, 5, 7; 142/19, 44, 52); 4, 9, 13 (după Малеев 1976, рис. 2/7, 10, 11).

procesul de tăiere și prelucrare a diferitor materii prime (lemn, os, piele).

Vârfurile de săgeată (fig. 9/11-13). Piese din silex cu o formă triunghiulară ușor alungită în plan și marginile îngrijit lucrate prin retuș mărunț. Acestea sunt descoperite sporadic în cadrul așezărilor de tip Noua-Sabatinovka. În zona pruto-nistreană sunt cunoscute vârfulurile de săgeată descoperite în așezările de la Cobălea (Левицкий 1988, рис. 4/3; Демченко, Левицкий 1992, 123, 125, рис. 2/8) și Odaia-Miciurin (Sava 2008, fig. 42/1). Analogii sunt cunoscute pe întreg arealul complexului cultural Noua-Sabatinovka. În arealul culturii Noua de pe teritoriul României vârfuluri de săgeată analogice s-au descoperit la Gârbovăț (fig. 10/3, 4) (Florescu 1991, fig. 163/3, 4, 6, 10) și Miorcani (Dascălu 2007, 210), iar la est de Nistru la Sobkovka (Березанская 1982, рис. 22/9) și Babino (Добровольский 1957, 42, рис. 2/9). Vârfuluri de săgeată asemănătoare sunt cunoscute și în cadrul culturii Belogradovka (fig. 11/6) (Археология 1985, рис. 136/4).

Cuțitele (*Krummesser*)³ (fig. 9/14-16) sunt lucrate din piatră dură sau silex. Cele lucrate din piatră au lamă lată sau îngustă, curbată mai mult sau mai puțin și vârf ascuțit sau rotunjit. Cuțitele lucrate din silex au lama lată, tăișul drept, marginea opusă ușor curbată și vârful rotunjit. Acest tip de unealtă a fost descoperit în cadrul mai multor așezări Noua cercetate, reprezintă o piesă tipică, însă probabil preluată din culturile perioadelor anterioare cu precădere Komariv (Florescu 1964, 158). În zona pruto-nistreană sunt cunoscute doar fragmente de cuțite lucrate din silex, descoperite la Slobozia-Șireuți (Дергачев 1969, 118), Petrușeni (Левицкий 1985, рис. 15/21, 22), Ostrivec' (Балагурі 1968, рис. 2/37). Analogii lucrate din piatră sunt cunoscute în arealul culturii Noua din România la Cavadinesti, Gârbovăț, Lichitișeni, Tăvădărăști, Valea Lupului (Florescu 1991, fig. 160/2, 3-6; 161/1, 4, 5) și de silex – la Probota (fig. 10/2), Ghireni, Bărboasa, Trușești (fig. 10/1) și Corlăteni (Florescu 1964, 157, fig. 10; Florescu 1991, fig. 163/8, 9; 164/6, 8, 10), Baisa, Belcești, Crasnaleuca, Cogeasca,

³ Această categorie de unelte a apărut încă la începutul epocii bronzului și s-a menținut până în perioada târzie a epocii date fără a suporta schimbări esențiale. Prezența lor în cadrul așezărilor de tip Noua-Sabatinovka reprezintă continuarea directă a prototipului frecvent anterior (Florescu, Florescu 1990, 60).

Chireni, Miorcani (Dascălu 2007, 165, 167, 181, 191-192, 210). Cuțite analogice sunt întâlnite și în cadrul altor culturi anterioare sau parțial sincrone complexului cultural Noua-Sabatinovka, precum Komariv (fig. 11/1, 2) (Дергачев, Савва 1985, 64-82, рис. 1/10, 7/11; Sava 1994, fig. 3/30-35;) Visockaja, Belogradovka (fig. 11/5) (Березанская 1982, 60; Археология 1985, 505, рис. 136/7, 8; Березанская и др. 1994, 39, рис. 11), Belozerka (fig. 11/3) (Археология 1985, 523, рис. 142/39), Gava-Holigrady (fig. 11/4) (Малеев 1976, рис. 2/7, 9). În așezările culturii Coslogeni astfel de piesă a fost descoperită în așezarea de la Dorobanțu (Florescu 1991, fig. 161-/3). Probabil că, cuțitele litice se foloseau la decarnarea și curățirea pieilor cât și în calitate de seceră.

Lista este prezentată în ordinea alfabetică a așezărilor Noua-Sabatinovka de pe teritoriul Republicii Moldova și Ucraina, în limita râurilor Prut și Nistru, în care au fost efectuate cercetări arheologice (inclusiv descoperirile întâmplătoare) începând cu mijlocul anilor '50 ai secolului XX și până la etapa actuală. Catalogul este alcătuit în baza publicațiilor științifice, a rapoartelor și a colecțiilor arheologice din Fondurile MNIM⁴.

Catalog

REPUBLICA MOLDOVA

1. Bulboaca, raionul Briceni

Așezare multistratigrafică. Culturile: Noua, Poienesti-Lucașeuca, Sântana de Mureș-Černjahov. Cercetări arheologice (1985 – 200 m²).

Răzuitoare – 2

Cutie (piatră de râu) – 1

Lame (silex) – 7

Așchii de silex – 20

Bibliografie: Борзияк 1986, 31-34; Борзияк, Кашуба 1990, 49-107.

2. Calfa, raionul Anenii Noi

Așezare multistratigrafică. Culturile: Sabatinovka, getică, Sântana de Mureș-Černjahov, Medievală. Cercetări arheologice (1962 – 930 m²).

Răzuitor (silex) – 1

Bibliografie: Чеботаренко 1963, 2-55.

⁴ Aduc sincere mulțumiri domnului E. Sava pentru ajutorul acordat la elaborarea articolului și pentru oferirea posibilității de a utiliza materialele inedite, inclusiv desenele unor piese din arhiva dumnealui personală.

3. Căușeni

Așezare multistratigrafică. Culturile: Sabatinovka, Sântana de Mureș-Černjahov. Cercetări arheologice (1985 – 260 m²).

Răzuitoare – 2

Pecutoare (silex) – 1

Lustruitoare/Șlefuitoare - 1

Forme de turnat – 1

Lame (silex) – 3

Bibliografie: Левинский 1986, 1-40; Агульников, Левинский 1990, 73-81.

4. Cobâlea⁵, raionul Șoldănești

Așezare Noua. Cercetări arheologice (1986 – 200 m²; 1987 – 408 m²).

Răzuitoare – 1

Rășnițe – 4

Discuri – 1

Șlefuitoare/Lustruitoare – 1

Forme de turnat – 1

Vârfuri de săgeată (silex) – 2

Lame (silex) – 12

Bibliografie: Левицкий 1987, 1-23; Демченко, Левицкий 1990, 100-104; Левицкий 1992, 120-132; Levitsckii, Sava 1993, 125-155; Sava 1998, 272.

5. Costești, raionul Rîșcani

Așezare Noua. Cercetări arheologice (1975 – 500 m²).

Pecutoare (silex) – 1

Lame (silex) – 1

Bibliografie: Дергачёв 1976, 29-44; Попова 1975, 450-451.

6. Fetești, raionul Edineț

Așezare Noua. Cercetări arheologice (1985 – 144 m²).

Răzuitoare – 2

Pecutoare (silex) – 3

Lame (silex) – 8

Piese din piatră cu utilitate incertă – 3

Bibliografie: Ларина 1986, 2-11; Черняков 1963, 50.

7. Ghindești, raionul Florești

Așezare Noua. Cercetări arheologice (1956 – 460 m²; 1957 – 1225 m²).

Răzuitoare – 3

Rășnițe – 1

Pecutoare (silex) – 2

Discuri – 3

Lustruitoare/Șlefuitoare - 1

Topoare (silex) – 1

Măciuci – 1

Sceptre/Pisălog – 1

Lame (silex) – 8

Bibliografie: Мелюкова 1957, 1-25; Мелюкова 1958, 1-28, Мелюкова 1961, 5-34; Дергачев 1973, 8; Sava 1998, 272.

8. Hansca, raionul Ialoveni

Așezare multistratigrafică. Culturile: Sabatinovka, getică, medievală timpurie, medievală târzie, moldovenească. Cercetări arheologice (1990 – 1150 m²).

Polizor – 1

Bibliografie: Cavruc, Postică 1990, 2-40.

9. Nisporeni

Așezare Sabatinovka. Cercetări arheologice (1967).

Discuri de piatră – 1

Șlefuitoare/Lustruitoare – 1

Bibliografie: Дергачёв 1973, 91-92.

10. Odaia-Miciurin, raionul Drochia

Așezare multistratigrafică. Culturile: Cucuteni-Tripolie, Noua, antică târzie, medievală. Cercetări arheologice (2003 – 320 m², 2005 – 784 m², 2006 – 494 m², 2007 – 320 m²; 2008 – 288 m²).

Răzuitoare – 264

Pecutoare (silex) – 6

Pecutoare (gresie) – 2

Polizoare – 11

Discuri – 2

Lustruitoare/Șlefuitoare – 12

Forme de turnat – 2

Topoare (silex) – 2

Topoare (gresie) – 2

Sceptre/Pisălog – 2

Vârfuri de săgeată (silex) – 1

Lame (silex) – 14

Bibliografie: Sava, Kaiser 2004, 2-21; Kaiser, Sava 2004, 40-49; Sava, Kaiser 2006, 3-43; Sava, Kaiser 2007, 2-20; Sava 2008, 2-25; Сава, Кайзер 2011, 289-301.

11. Petrușeni, raionul Rîșcani

Așezare multistratigrafică. Culturile: Cucuteni-Tripolie, Noua, Sântana de Mureș-Černjahov. Cercetări arheologice (1984 – 576 m²; 1991 – 328 m²).

Răzuitoare – 6

⁵ În literatura de specialitate localitatea mai este cunoscută și sub denumirea de Cobâlnea.

Râșnițe – 2

Percutoare (silex) – 3

Discuri – 1

Cute – 1

Cuțite (silex) – 2

Topoare (silex) – 1

Topoare (gresie) – 1

Lame (silex) – 5

Bibliografie: Левицкий 1985, 13-31; Sava 1992, 1-3; Levitski, Sava 1993, 125-155; Демченко 1986, 38; Sava 1998, 272.

12. Roșieticii Vechi, raionul Florești

Așezare Noua. Cercetări arheologice (1957 – 72 m²).

Conform raportului de săpătură (Мелюкова 1958, 32), în cadrul acestei așezări au fost descoperite piese din piatră (răzuitoare și discuri), însă numărul acestora nu este specificat și desenele acestor piese lipsesc.

Bibliografie: Мелюкова 1958, 28-34; Мелюкова 1961, 12-13.

13. Sarmuza, raionul Taraclia

Așezare Sabatinovka. Cercetări arheologice (1982 – 960 m²)

Fusaiole – 1

Bibliografie: Щербакoвa и др. 1984, 1-10; Дергачев 1986, 177.

14. Slobozia-Șireuți⁶, raionul Briceni

Așezare Noua. Cercetări arheologice (1966 – 102 m²).

Râșnițe – 2

Percutoare (silex) – 11

Discuri – 11

Topoare – 1

Măciuci – 2

Săpăligi – 1

Lame (silex) – 6

Bibliografie: Дергачев 1969, 110-122.

Descoperiri întâmplătoare:

15. Basarabeasca

Piulițe – 1

Bibliografie: Савва 1987, 62-71, рис. 2/24.

16. Bahu, raionul Călărași

Depozit de bronzuri (2012)

Sceptru/Pisălog – 1

Bibliografie: Дергачев 2012, 154-161, илл. II/35.

17. Bălănești, raionul Nisporeni

Descoperire fortuită la sfârșitul anilor '70 ai secolului XX.

Forme de turnat piese de bronz – 10

Bibliografie: Sava 2011, 178-187.

18. Cărăcușenii Vechi, raionul Briceni

Așezare Noua. Periegheză (1958).

Topor – 1

Bibliografie: Дергачев 1973, 66.

19. Chiperceni, raionul Orhei

Sceptre/Pisălog – 3

Bibliografie: Савва 1987, 62-71, рис. 2/9, 14; 3/9.

20. Cuconeștii Vechi, raionul Edineț

Așezare Noua. Periegheză (1975).

Discuri – 2

Bibliografie: Roșca, Vâlcu 1993, 18.

21. Grigoreuca, raionul Sîngerei

Așezare multistratigrafică. Cuturile: Noua, Sântana de Mureș-Černjahov. Periegheză (1957).

Topor-ciocan – 1

Bibliografie: Мелюкова 1958, 1-28.

22. Grinăuți, raionul Ocnița

Așezare multistratigrafică. Culturile: Noua, Sântana de Mureș-Černjahov. Periegheză (1991).

Formă de turnat – 1

Bibliografie: Gukin 1993, 10; Бырня, Чеботаренко 1964, 275; Дергачев 1969, 88; Дергачев 1973, 68; Дергачев 1975, 48.

23. Gura Galbenei, raionul Cimișlia

Așezare Sabatinovka. Periegheză (1968).

Polizoare – 1

Percutoare (gresie) – 1

Bibliografie: Дергачев 1973, 100.

24. Horodiște, raionul Rîșcani

Așezare Noua. Periegheză (1962).

Forme de turnat – 1

Bibliografie: Бырня, Бейлекчи 1962, 4-5; Дергачев 1963, 88-90; Дергачев 1973, 73, рис. 18/14; Дергачев 1986, 162, рис. 46/1.

25. Petreni, raionul Drochia

Așezare Noua. Periegheză (1987).

Sceptre/Pislog – 1

Piulițe – 1

Bibliografie: Савва 1987, 62-71, рис. 2/4.

26. Șipca, raionul Șoldănești

Așezare Noua. (Anii '50, sec. XX).

Forme de turnat – 1

Bibliografie: Haheu 1993, 18.

⁶În literatura de specialitate mai este cunoscut sub denumirea de Slobodca-Șireuți.

UCRAINA

27. Čabans'ke/Чабанське (Чебановка III), raionul Belgorod-Dnestrovsk, reg. Odesa

Așezare Sabatinovka. Periegheză.

Forme de turnat – 1

Bibliografie: Черняков 1964, 128 - 134; Гудкова и др. 1991, 39.

28. Čortovec'/Чортовець (Чертовец), raionul Gorodenka, reg. Ivano-Frankovsk

Așezare multistratigrafică. Culturile: Noua, Gava-Holigrady. Cercetări arheologice (1986).

Polizoare – 1

Percutor (silex) – 1

Bibliografie: Крушельницка 2006, 33-41.

29. Krasna Kosa/Красна Коса (Красная Коса), raionul Belgorod-Dnestrovsk, reg. Odesa

Așezare multistratigrafică. Culturile: Sabatinovka, Sântana de Mureș-Černjahov. Cercetări arheologice (1964 – 40 m²).

Râșnițe – 3

Forme de turnat – 1

Bibliografie: Черняков 1960, 216; Черняков 1966, 227-232; Черняков 1985, 34.

30. Mahala⁷/Магала (Магала), raionul Novoselica, reg. Cernăuți

Așezare multistratigrafică. Culturile: Noua, Hallstatt timpuriu și Hallstatt târziu (grupul Gava-Holigrady). Cercetări arheologice (1955-1962, 1968 – 3960 m²).

Percutoare – 1

Lame (silex) – 2

Bibliografie: Смирнова 1957, 99; Смирнова 1969, 7-34; Смирнова 1970, 106; Мелюкова 1958, 9-10; Археология 1985, 487.

31. Novoseličja/Новоселиця (Новоселица), raionul Tatarbunar, reg. Odesa

Așezare Sabatinovka. Cercetări arheologice (1975, 1977 – 700 m²).

Percutoare (silex) – 1

Bibliografie: Тощев 1978, 393-394; Тощев, Черняков 1986, 115-138; Березанская и др. 1986, 92.

32. Oselivka/Оселівка (Оселовка), raionul Kel'menci, reg. Cernăuți

Așezare Noua. (1948-1951).

Тороаре-циосан – 1

⁷În literatura de specialitate de cele mai dese ori este folosită denumirea veche (românească) a localității – Mahala.

Lame (silex) – 1

Bibliografie: Мелюкова 1958, 9.

33. Ostrivec'/Острівець (Островец), raionul Gorodenka, reg. Ivano-Frankovsk

Așezare Noua. Cercetări arheologice (1958-1962 – 1837 m²).

Râșnițe – 5

Cute – 1

Percutoare (silex) – 2

Тороаре-циосан – 2

Forme de turnat – 5

Cuțițe (silex) – 1

Bibliografie: Балагурі 1964, 3-16; Балагурі 1968, 135-146; Смирнова 1970, 108-109; Археология 1985, 483-487.

34. Stecivka/Стецівка (Стецовка), raionul Snjatin, reg. Ivano-Frankovsk

Așezare Noua. Cercetări arheologice (1984– 132 m²).

Răzuitoare – 2

Forme de turnat – 1

Cute – 1

Bibliografie: Крушельницка 2006, 41-60.

35. Zarične/Зарічне (Заречное), raionul Tatarbunar, reg. Odesa

Așezare Sabatinovka. Cercetări arheologice (1977 – 200 m²).

Fusaiole – 1

Conform datelor publicate, în cadrul acestei așezări au fost descoperite piese din piatră (râșnițe și răzuitoare), însă numărul acestora nu este specificat și desenele acestor piese lipsesc.

Bibliografie: Тощев 1978, 394; Тощев, Черняков 1986, 133; Дергачёв 1986, 177.

Descoperiri de suprafață:

36. Kalčeva/Калчева (Кальчево III), raionul Bolgrad, reg. Odesa

Așezare Sabatinovka. Periegheză (1964).

Conform datelor publicate, în cadrul acestei așezări au fost descoperite piese din piatră (râșnițe și răzuitoare), însă numărul acestora nu este specificat și desenele acestor piese lipsesc.

Bibliografie: Субботин 1967, 236; Гудкова и др. 1991, 56.

37. Kam'janka/Кам'янка (Каменка VI), raionul Ismail, reg. Odesa

Așezare Sabatinovka. Periegheză (1967).

Conform datelor publicate, în cadrul acestei așezări au fost descoperite piese din piatră (râșnițe și răzuitoare), însă numărul acestora nu este specificat și desenele acestor piese lipsesc.

Bibliografie: Субботин 1967, 240; Гудкова и др. 1991, 63.

38. Trichatki/Трихатки (Трихатки I), raionul Tatarbunar, reg. Odesa

Așezare Sabatinovka. Perieghetză (1974).

Fusaiole – 1

Bibliografie: Тоцев 1976, 157-162; Черняков 1985, 37; Дергачёв 1986, 177.

Bibliografie

- Boroffka, Sava 1998:** N. Boroffka, E. Sava, Zu den steinernen „Zeptern/Stössel-Zeptern“, „Miniatursäulen“ und „Phalli“ der Bronzezeit Eurasiens. In: Archäologische Mitteilungen aus Iran und Turan. Bd. 30 (Berlin 1998), 17-113.
- Dascălu 2007:** L. Dascălu, Bronzul mijlociu și târziu în Câmpia Moldovei (Iași 2007).
- Dragomir 1959:** I. Dragomir, Săpăturile arheologice de la Cavadinești. MCA VI, 1959, 454-467.
- Dumitroaia 1992:** Gh. Dumitroaia, Materiale și cercetări arheologice din nord-estul județului Neamț. MemAntiq XVIII, 1992, 63-145.
- Gerškovič 1999:** Ja.P. Gerškovič, Studien zur spätbronzezeitlichen Sabatinovka-Kultur am unteren Dnepr und an der Westküste des Azov'schen Meeres. AE, Bd. 7 (Rahden/Westf. 1999).
- Florescu 1964:** A.C. Florescu, Contribuții la cunoașterea culturii Noua. ArhMold II-III, 1964, 143-216.
- Florescu 1991:** A.C. Florescu, Repertoriul culturii Noua-Coslogeni din România. Așezări și necropole. Cultură și civilizație la Dunărea de Jos IX, Biblioteca Thracologică I (Călărași 1991).
- Florescu, Căpitanu 1968:** M. Florescu, V. Căpitanu, Câteva observații privitoare la sfârșitul epocii bronzului în lumina ultimelor cercetări arheologice efectuate de Muzeul de Istorie din Bacău. Carpica I, 1968, 35-47.
- Florescu, Florescu 1990:** M. Florescu, A. Florescu, Unele observații cu privire la geneza culturii Noua în zonele de curbură a Carpaților Răsăriteni. ArhMold XIII, 1990, 49-102.
- Jugănaru 2005:** G. Jugănaru, Cultura Babadag, I (Constanța 2005).
- Kaiser, Sava 2004:** E. Kaiser, E. Sava, Investigații de șantier în așezarea culturii Noua de la „Odaia”. In: Cercetări Arheologice în Republica Moldova (2002-2004) (Chișinău 2004), 40-49.
- Kaiser, Sava 2006:** E. Kaiser, E. Sava, Die „Aschehügel” der späten Bronzezeit im Nordpontikum Erste Ergebnisse eines Forschungsprojekts in Nordmoldavien (Mit Beiträgen von Michael Hochmuth und Gerwulf Schneider). Eurasia Antiqua 12, 2006, 137-172.
- Irimia 2008:** M. Irimia, Sceptre de piatră inedite din jud. Constanța și unele considerații privind legăturile zonei vest-pontice cu spațiul egeean în bronzul târziu. Pontica 41, 2008, 79-117.
- Levitsckii, Sava 1993:** O. Levitsckii, E. Sava, Nouvelles recherches des établissements de culture Noua dans la zone comprise entre la Prout et le Nistru. Cultura și civilizația la Dunărea de Jos IX, 1993, 125-155.
- Mitrea 1969:** I. Mitrea, Un sceptor din piatră descoperit la Voinești (jud. Vaslui). Memoria Antiquitatis I, 1969, 311-317.
- Morintz 1977:** S. Morintz, Câteva considerații cu privire la complexul cultural Sabatinovka- Coslogeni-Noua. Peuce VI, 1977, 23-29.
- Morintz 1978:** S. Morintz, Contribuții arheologice la istoria Traciilor Timpurii. I, Epoca bronzului în spațiul carpat-balcanic (București 1978).
- Morintz, Angheliescu 1970:** S. Morintz, N. Angheliescu, O nouă cultură a epocii bronzului în România. Cultura de tip Coslogeni. SCIV 21/3, 1970, 373-417.
- Sava 1994:** E. Sava, Epoca bronzului, perioada mijlocie și târzie (sec. XVII–XII î.e.n.), Thraco-Dacica XV, 1994, 141-152.
- Sava 2011:** E. Sava, Neue Gussformenfunde der späten Bronzezeit aus dem Gebiet zwischen Prut und Dnestr. In: Der Schwarzmeerraum vom Äneolithikum bis in die Früheisenzeit (5000-500 v. Chr.) (Verlag Marie Leidorf GmbH 2011), 178-187.
- Sava, Levițki 1995:** E. Sava, O. Levițki, Așezarea culturii Noua Petrușeni „La Cigoreanu” (investigații de șantier din anul 1991). In: Cercetări arheologice în aria nord-tracă, I (București 1995), 157-188.
- Smirnova 1993:** G. Smirnova, Die Siedlung Mahala IIa und IIb ein Denkmal der Noua I- und II-Kultur. Culture et civilisation au Bas Danube 10, 1993, 57-74.
- Schuster 2000:** C. Schuster, Notă cu privire la două tipuri de obiecte din piatră șlefuită din epoca bronzului din sudul și răsăritul României. Anqustia 5, 2000, 85-93.
- Șerbănescu, Trohani 1978:** D. Șerbănescu, G. Trohani, Cercetări arheologice pe Valea Mostiștei. In: Ilfov – file de istorie (București 1978), 17-42.

- Ușurelu 2010:** E. Ușurelu, Cronologia complexelor ce țin de prelucrarea metalelor în perioada târzie a epocii bronzului din spațiul carpato-dunăreano nord-pontic. *Revista arheologică s.n. 1, vol. VI, 2010, 24-71.*
- Агульников, Левинский 1990:** С.М. Агульников, А.Н. Левинский, Исследования на поселении у г. Кэушень. В сб.: Археологические исследования в Молдове в 1985 году (Кишинев 1990), 73-89.
- Археология 1985:** Археология Украинской ССР. Первобытная археология, том 1 (Киев 1985).
- Балагурі 1964:** Е.А. Балагурі, Ливарні матриці з поселення пізньої бронзи біля с. Острівець, Івано-Франківської області. В сб.: Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині, вып. 5 (Київ 1964), 28-39.
- Балагурі 1968:** Е.А. Балагурі, Поселення культури Ноа біля с. Острівці Івано-Франківської області. *Археологія XXI, 1968, 135-147.*
- Балагурі 1990:** Э. Балагури, Культура Ноа. В сб.: Археология Прикарпаття, Волини и Закарпаття (Киев 1990), 99-104.
- Березанская и др. 1971:** С.С. Березанская, Ю.М. Захарук, О.М. Лесков, Телегин Д.Я., І.Г. Шовкопляс, Археологія Української РСР, том. 1 (Київ 1971).
- Березанская 1982:** С.С. Березанская, Северная Украина в эпоху бронзы (Киев 1982).
- Березанская и др. 1986:** С.С. Березанская, В.В. Отрощенко, П.П. Чередниченко, И.Н. Шарафутдинова, Культуры эпохи бронзы на территории Украины (Киев 1986).
- Березанская и др. 1994:** С.С. Березанская, Е.В. Цвек, В.И. Клочко, С.Н. Ляшко, Ремесло эпохи энеолита-бронзы на Украине (Киев 1994).
- Борзияк, Кашуба 1990:** И.А. Борзияк, М.Т. Кашуба, Исследования на поселении у с. Бульбока. В сб.: Археологические исследования в Молдове в 1985 году (Кишинэу 1990), 49-107.
- Бровендер 2010:** Ю.М. Бровендер, Поселение Червонэ Озеро 3 донецкого горнометаллургического центра эпохи бронзы. В сб.: Донецкий археологічний збірник 2009-2010, №13/14, (Донецк 2010), 203-211.
- Бырня, Чеботаренко 1964:** П.П. Бырня, Г.Ф. Чеботаренко, Материалы к археологической карте Молдавии (Итоги разведочных работ 1959 года). В сб.: Материалы и исследования по археологии и этнографии Молдавской ССР (Кишинев 1964), 273-284.
- Гребенников, Горбенко 2010:** В.Б. Гребенников, К.В. Горбенко, Поселения грунтовые могильники и клады эпохи бронзы на территории Николаевской области (археологическая карта) (Николаев 2010).
- Гудкова и др. 1991:** А.В. Гудкова, С.Б. Охотников, Л.В. Субботин, И.Т. Черняков, Археологические памятники Одесской области (Справочник) (Одесса 1991).
- Демченко, Левицкий 1992:** Т.И. Демченко, О.Г. Левицкий, Исследование зольников культуры Ноуа у ст. Кобыльня. В сб.: Археологические исследования в Молдове в 1986 году (Кишинёв 1992), 120-132.
- Дергачёв 1969:** В.А. Дергачёв, Поселение бронзового века у с. Слободка Ширеуцы. В сб.: Далёкое прошлое Молдавии (Кишинёв 1969), 110-122.
- Дергачев 1973:** В.А. Дергачев, Памятники эпохи бронзы. Археологическая карта Молдавской ССР, вып. 3 (Кишинев 1973).
- Дергачев 1986:** В.А. Дергачёв, Молдавия и соседние территории в эпоху бронзы (Кишинев 1986).
- Дергачев 2012:** В.А. Дергачёв, Клад поздней бронзы из села Баху в Республике Молдова. *Revista Arheologică s.n. 1-2, vol. VIII, 2012, 154-161.*
- Дергачев, Савва 1985:** В.А. Дергачёв, Е.Н. Савва, Раскопки комаровских поселений у с. Котяла. В сб.: Археологические исследования в Молдове в 1981 году (Кишинёв 1985), 64-82.
- Дилов 2009:** Д. Дилов, Каменные песты скипетры бронзовой эпохи в долине реки Бели Лом в Болгарии. В сб.: Старожиності степового Причорномор'я і Криму 2009 рік, том XV (Запорожжя 2009), 31-34.
- Добровольский 1957:** А.В. Добровольский, Поселения бронзового века Бабино III. В сб.: Краткие сообщения Института археологии, вып. 7 (Киев 1957), 40-45.
- Каврук 1985:** В.И. Каврук, Новый памятник эпохи поздней бронзы в центральной Молдавии. В сб.: Археологические исследования в Молдове в 1981 году (Кишинев 1985), 83-94.
- Крушельницька 2006:** Л. Крушельницька, Культура Ноа на землях України (Львів 2006).
- Левицкий 1990:** О.Г. Левицкий, Литейная форма с поселения культуры Ноуа у ст. Кобыльня. Археологические исследования молодых ученых Молдавии (Кишинев 1990), 100-104
- Левицкий, Савва 1991:** О.Г. Левицкий, Е.Н. Савва, Некоторые аспекты развития хозяйственных систем эпохи средней и поздней бронзы в Молдове. В сб.: Хозяйственные комплексы древних обществ Молдовы (Кишинэу 1991), 46-60.
- Иванова и др. 2005:** С. Иванова, В. Петренко, Н. Ветчинникова, Курганы древних скотоводов междуречья Южного Буга и Днестра (Одесса 2005).

- Малеев 1976:** Ю.Н. Малеев, Литейные формы с поселения Мышковичи в Поднестровье. В: Энеолит и бронзовый век Украины (Киев 1976), 232-240.
- Мелюкова 1961:** А. Мелюкова, Культуры предскифского периода в лесостепной Молдавии. В сб.: МИА, 96 (Москва 1961), 4-52.
- Сава, Кайзер 2011:** Е. Сава, Э. Кайзер, Поселение с «зольниками» у села Одая/Мичурин, Республика Молдова (Археологические и естественнонаучные исследования) *Die Siedlung mit „Aschehügeln“ beim Dorf Odaia-Miciurin, Republik Moldova. Archäologische und naturwissenschaftliche Untersuchungen* (Chișinău 2011).
- Синюк, Матвеев 2007:** А.Т. Синюк, Ю.П. Матвеев, Среднедонская Катакомбная культура эпохи бронзы (по данным курганных комплексов) (Воронеж 2007).
- Смирнова 1969:** Г.И. Смирнова, Поселение Магала – памятник древнефракийской культуры в Прикарпатье (вторая половина XIII - середина VII в. до н. э.). В сб.: Древние фракийцы в северном Причерноморье (Москва 1969), 7-34.
- Смирнова 1972:** Г.И. Смирнова, Новые исследования поселения Магала. В: Археологический сборник, вып. 14 (Ленинград 1972), 12-31.
- Тоцев 1976:** Г.Н. Тоцев, Поселение эпохи поздней бронзы — Трихатки I. В сб.: Археологические и археографические исследования на территории Южной Украины (Одесса 1976), 157-162.
- Тоцев 1978:** Г.Н. Тоцев, Исследования памятников Сабатиновской культуры в Татарбунарском районе Одесской области. В сб.: АО 1977 года (Москва 1978), 393-394.
- Тоцев, Черняков 1986:** Г.Н. Тоцев, И.Т. Черняков, Культурные зольники Сабатиновской культуры. В сб.: Исследования по археологии Северо-Западного Причерноморья (Киев 1986), 115-138.
- Христов, Илиев 2000:** Х. Христов, И. Илиев, Северопонтийски каменни „скиптри-чукалки” от бронзовата епоха в долината на Долна Тунджа. *Археология* XLI, 1-2, 2000, 27-32.
- Черняков 1960:** И.Т. Черняков, Археологические разведки 1960 г. в приморской части междуречья Дуная и Днестра. В сб.: КС ОАМ за 1960 г. (Одесса 1961), 9-18.
- Черняков 1962:** И.Т. Черняков, Некоторые археологические находки из Болградского района, Одесской области. В сб.: Материалы по археологии Северного Причерноморья, вып. 4 (Одесса 1962), 138-143.
- Черняков 1963:** И.Т. Черняков, Археологические разведки 1961 г. в юго-западных районах Одесской обл. В сб.: Краткие сообщения о полевых археологических исследованиях Одесского государственного археологического музея за 1961 год (Одесса 1963), 47-60.
- Черняков 1964:** И.Т. Черняков, Новые находки предметов поздней бронзы в Северо-Западном Причерноморье. В сб.: Краткие сообщения о полевых археологических исследованиях Одесского государственного археологического музея 1962 года (Одесса 1964), 128-134.
- Черняков 1985:** И.Т. Черняков, Северо-Западное Причерноморье во второй половине II тыс. до н. э. (Киев 1985).
- Шарафутдинова 1960:** Шарафутдинова, Литейные матрицы на поселениях эпохи поздней бронзы в нижнем Поднепровье. В сб.: Краткие сообщения Института археологии, вып. 10 (Киев 1960), 59-64.
- Materiale inedite*
- Cavruc, Postică 1991:** V.I. Cavruc, Gh.I. Postică, Rezultatele investigațiilor arheologice din anul 1990 în așezările Pansca-Limbari-Căprăria și Hansca La Matcă (Raport științific) (Chișinău 1991), 5-69. Arhiva MNIM, nr. inv. 329.
- Haheu 1993:** V. Haheu, Repertoriul monumentelor arheologice din raionul Rezina, R. Moldova (Chișinău 1993), 26 p. Arhiva MNIM, nr. inv. 33.
- Guchin 1993:** V. Guchin, Repertoriul monumentelor arheologice din raionul Briceni, R. Moldova (Chișinău 1993), 24 p. Arhiva MNIM, nr. inv. 5.
- Postică, Cavruc 1989:** Gh. Postică, V. Cavruc, Investigațiile arheologice a așezării Petruha din anul 1988 (Raport științific) (Chișinău 1989), 2-47. Arhiva MNIM, nr. inv. 496.
- Roșca, Vâlcu 1993:** A. Roșca, V. Vâlcu, Repertoriul monumentelor arheologice din raionul Ștefan-Vodă, R. Moldova (Chișinău 1993), 28 p. Arhiva MNIM, nr. inv. 39.
- Sava 1992:** E. Sava, Șantierul arheologic Petrușeni “La Cigoreanu” – așezarea culturii Noua (Raport științific) (Chișinău 1992), 3-33. Arhiva MNIM, nr. inv. 337.
- Sava 2008:** E. Sava, Cercetări arheologice în așezarea culturii Noua de la Odaia/Miciurin în anul 2007 (Raport științific) (Chișinău 2008), 2-25. Arhiva MNIM, nr. inv. 435.
- Sava, Kaiser 2004:** E. Sava, E. Kaiser, Cercetări arheologice în așezarea culturii Noua de la Odaia/Miciurin în anul 2003 (Raport științific) (Chișinău 2004), 2-21. Arhiva MNIM, nr. inv. 427.

- Sava, Kaiser 2006:** E. Sava, E. Kaiser, Cercetări arheologice în așezarea culturii Noua de la Odaia/Miciurin în anul 2005 (Raport științific) (Chișinău 2006), 3-43. Arhiva MNIM, nr. inv. 481.
- Sava, Kaiser 2007:** E. Sava, E. Kaiser, Cercetări arheologice în așezarea culturii Noua de la Odaia/Miciurin în anul 2006 (Raport științific) (Chișinău 2007), 2-20. Arhiva MNIM, nr. inv. 483.
- Борзьяк, Коваленко, Кашуба 1986:** И.А. Борзьяк, С.И. Коваленко, М.Т. Кашуба, Отчёт о полевых исследованиях Днестровской археологической экспедиции в 1985 г. (Кишинев 1986), 31-34. Архив НМИМ, №221.
- Демченко 1986:** Т.И. Демченко, Отчёт о работе Рыбницкой экспедиции у с. Владимировка в 1986 году (Кишинев 1986), 1-8. Архив НМИМ, №244.
- Дергачёв 1976:** В.А. Дергачёв, Отчёт об археологических исследованиях Припрутской экспедиции в 1975 году (Кишинев 1976), 3-46. Архив НМИМ, №101.
- Ларина 1986:** О. Ларина, Отчёт молдавской экспедиции о работе 1985 г. на поселеньях Фетешты I и Фетешты II, с. Фетешты, Единецкий район (Кишинев 1986), 1-20. Архив НМИМ, №228.
- Левинский 1986:** А.Н. Левинский, Отчёт о полевых работах черняховского отряда Каушанской новостроечной археологической экспедиции по исследованию многослойного поселения Кэушень-племсовхоз у пгт. Кэушень Кэушенского района в 1985 году (Кишинев 1986), 1-40. Архив НМИМ, №229.
- Левицкий 1985:** О.Г. Левицкий, Отчёт о полевых исследованиях Фракийской новостроечной археологической экспедиции в 1984 г. (Кишинев 1985), 13-31. Архив НМИМ, №214.
- Левицкий 1988:** О.Г. Левицкий, Раскопки на поселении культуры Ноа у с. Кобыльня в 1986-1987 г. (Кишинев 1988), 1-23. Архив НМИМ, №255.
- Мелюкова 1957:** А. Мелюкова, Отчёт о работе отряда скифской археологии Молдавской археологической экспедиции ИИМК и Молдавского филиала АН СССР в 1956 г. (Кишинев 1957), 1-25. Архив НМИМ, №380.
- Мелюкова 1958:** А. Мелюкова, Отчёт о работе отряда скифской археологии ИИМК и М.Ф. АН СССР в 1957 г. (Кишинев 1958), 1-28. Архив НМИМ, №381.
- Никулицэ 1979:** И.Т. Никулицэ, Отчёт о полевых исследованиях на памятниках бронзового и раннежелезного веков у сёл Данчены и Суручены в 1978 г. (Кишинев 1979), 3-10. Архив НМИМ, №130.
- Никулицэ 1981:** И.Т. Никулицэ, Отчёт о результатах полевых исследований на археологических памятниках у с. Ханска в 1981 году (Кишинев 1981), 2-19. Архив НМИМ, №166.
- Тельнов, Чеботаренко 1982:** Н.П. Тельнов, Г.Ф. Чеботаренко, Отчет о раскопках на поселении Ханска (Лимбарь – Кэпрэрие) в 1981 г. (Кишинев 1982), 6-11. Архив НМИМ, №172.
- Чеботаренко 1963:** Г.Ф. Чеботаренко, Городище Калфа. Отчёт о раскопках 1962 г. (Кишинев 1963), 2-55. Архив НМИМ, № 405.
- Щербакова и др. 1984:** Т.А. Щербакова, И.В. Манзура, Г.Н. Савва, С.И. Агульников, Отчёт о полевых исследованиях Буджакской новостроечной археологической экспедиции в 1982 году (Кишинев, 1984), 1-10. Архив НМИМ, №190.

Stone objects found in the settlements of Noua-Sabatinovka cultures in the Prut-Dniester area

Abstract

As a result of archaeological research, which are carried out from 1950s to the present in the Prut-Dniester area, in the settlements, as well as through random findings, it was found about 412 artifacts of stone (scrapers, fragments of mills, discs, polishers, casting moulds, axes, etc.) and 129 ones of flint (hammerstones, knives, arrowheads, blades) relating to the Noua-Sabatinovka type. The article presents the categories of lithic objects and attempts to clarify their attribution.

List of illustrations:

- Fig. 1. Stone scrapers: 1, 2, 7, 8 - Odaia-Miciurin (after Sava, Kaiser 2004, fig. 16/7, 63/2; Sava 2008, fig. 16/7, 24/5); 3, 4 - Căușeni (after Левинский 1986, рис. 8/1, 3); 5 - Petrușeni (after Sava 1992, fig. 6/1); 6 - Cobâlea (after Левицкий 1988, рис. 28/1).
- Fig. 2. Grinders: 1, 2, 4 - Cobâlea (after Левицкий 1988, рис. 20/4, 23/3, 28/2); Petrușeni (after Sava 1992, рис. 6/4).
- Fig. 3. Stone polishers: 1, 3, 6, 7 - Odaia-Miciurin (after Сава, Кайзер 2011, рис. 88/5, 6, 9, 13); 2 - Hansca (after Postică, Cavruc 1991, fig. 7/8); 4 - 'Çortovec' (after Крушельницька 2006, рис. 17/9). Grindstone: 5 - Petrușeni (After Sava 1992, fig. 6/5).

- Fig. 4. Stone disks: 1-4 - Slobozia-Șireuți; 5, 6 - Cuconești; 7 - Fetești (after Ларина 1976, рис. 6/3); 8 - Odaia-Miciurin (after Sava 2008, fig. 36/9).
- Fig. 5. Polishers: 1-5, 7, 10, 11 - Odaia-Miciurin (after Сава, Кайзер 2011, рис. 87/3-6, 9, 13); 6 - Nisporeni; 8 - Căușeni (after Левинский 1986, рис. 8/2); 9 - Cobălea (after Левицкий 1988, рис. 18/6); 12 - Ghindești (after Мелюкова 1958, табл. XXVI/8). Hammerstones: 10, 14 - Odaia-Miciurin (after Сава, Кайзер 2011, рис. 87/14, 15); 13 - Ghindești (after Мелюкова 1957, табл. XIX/5); 15 - Novoselicja (after Тоцев, Черняков 1986, рис. 6/11).
- Fig. 6. Hoe: 1 - Slobozia-Șireuți (after Дергачев 1969, табл. III/26). Stone axes: 2 - Petrușeni (after Sava 1992, fig. 9/3); 3 - Ghindești (after Мелюкова 1957, табл. XIX/4); 4 - Mahala (after Смирнова 1972, рис. 6/11); 5 - Odaia-Miciurin (after Сава, Кайзер 2011, рис. 88/1); 6 - Slobozia-Șireuți; 7 - Căușeni (after Левинский 1986, рис. 7/1). Stone maces: 8, 10, 11 - Slobozia-Șireuți; 9 - Ghindești (after Мелюкова 1957, табл. XIX/3).
- Fig. 7. Stone casting moulds: 1 - Cobălea (after Левицкий 1988, рис. 27/1); 2, 6 - Ostrivec' (after Археология 1985, рис. 131/32, 36); 3, 8 - Odaia-Miciurin (after Сава, Кайзер 2011, рис. 88/2, 4); 4, 5 - Bălănești (after Sava 2011, Abb. 5/1, 6/1); 7 - Mahala (after Смирнова 1972, 24, рис. 9/1).
- Fig. 8. Pestles/scepters: 1, 3, 6 - Chiperceni (after Савва 1987, рис. 2/9, 14, 3/9); 2 - Petreni (after Савва 1987, 64, рис. 2/4); 4 - Ghindești (after Мелюкова 1958, табл. XXVI/7); 7 - Stecivka (after Крушельницка 2006, рис. 13/6); 8 - Bahu (after Дергачев 2012, илл. II/35); 9, 10 - Odaia-Miciurin (after Сава, Кайзер 2011, рис. 87/11, 12). Stone pounder: 5 - Basarabasca (after Савва 1987, рис. 2/24).
- Fig. 9. Flint blades: 1, 6 - Cobălea (after Левицкий 1988, рис. 4/7, 16/11); 2 - Slobozia-Șireuți; 3 - Petrușeni (after Левицкий 1985, рис. 16/12); 4 - Căușeni (after Левинский 1986, рис. 7/3); 5, 7-10 - Odaia-Miciurin (after Сава, Кайзер 2011, рис. 90/2, 4, 7-9). Flint arrowheads: 11, 12 - Cobălea (after Левицкий 1988, рис. 4/3, 17/1); 13 - Odaia-Miciurin (after Сава, Кайзер 2011, рис. 90/1). Flint knives: 8, 10 - Petrușeni (after Левицкий 1985, рис. 15/21, 22); 9 - Slobozia-Șireuți (after Дергачев 1969, 121, табл. III/28). Flint hammerstones: 17, 19 - Petrușeni (after Sava 1992, fig. 9/4, 7); 18-21 - Slobozia-Șireuți; 22 - Odaia-Miciurin (after Сава, Кайзер 2011, рис. 89/1); 23 - Čortovec' (after Крушельницка 2006, 40, рис. 17/6).
- Fig. 10. Stone and flint tools found in the area of the Noua-Sabatinovka cultural complex on the territory of Ukraine to the east of the Dniester and in Romania: 1, 2 - knives; 3, 4 - arrowheads; 5 - flint blade; 6, 7 - polishers; 8 - hammerstone; 9 - disk; 10, 15 - hoes; 11-13 - pestles / scepters; 14 - grindstone; 16 - pounder; 17 - casting mould; 18 - mace; 19, 22 - polishers; 20, 21 - axes. 1 - Trușești; 2 - Probota; 3, 4, 19 - Gârbovăț; 5, 14 - Dorobanțu; 6, 7, 13, 18 - Zlatopol; 8-10 - Novokievka; 11 - Voinești; 12, 15 - Sergeevskij Zaliv; 16 - Uškalka; 17 - Nicoleni; 20-22 - Tăvădărăști. 1-5, 11, 14, 17, 19-22 (after Florescu 1991, fig. 113/4; 158/5, 6; 159/6; 162/2, 5; 163/3, 8, 10; 164/2, 8); 6-10, 12, 13, 15, 16, 18 (after Gerškovič 1999, Taf. 9/10, 12; 10/2; 35/4, 9, 10; 45/8, 10).
- Fig. 11. Stone and flint tools found in other cultures synchronous or partially synchronous to the Noua-Sabatinovka cultural complex. Cultures: Komarovo (1, 2, 10, 11, 13), Gava-Holigrady (4, 9), Belogradovka (3, 5, 6, 12, 14), Belozerka (7, 8, 16), Srubna (15, 17). 1-5 - knives; 6 - arrowhead; 7 - pestle / scepter; 8, 9 - grindstones; 10, 11 - polishers; 12 - mace; 13 - spindle whorl; 14-16 - casting moulds; 17 - grinder. 1, 2, 10, 11 - Coteala; 3 - Kirovo; 4, 9, 13 - Miškovič; 5 - Belogradovskij Les; 6, 14 - Sobkovka; 7 - Uškalka; 8 - Zapovitne; 12 - Andrusovka; 15 - Pilipčatino; 16 - Zavadovka; 17 - Pičovka. 1, 2, 10, 11 (after Sava 1994, fig. 3/19, 20, 30, 33); 3, 5-8, 12, 14-17 (after Археология 1985, рис. 112/40; 127/1, 20; 136/1, 4, 5, 7; 142/19, 44, 52); 4, 9, 13 (after Малеев 1976, рис. 2/7, 10, 11).

Каменные предметы, обнаруженные на поселениях культур Ноуа-Сабатиновка на Пруто-Днестровском пространстве

Резюме

В результате археологических исследований, которые производятся с 50-х гг. XX века по настоящее время на Пруто-Днестровском пространстве, на поселениях, а также благодаря случайным находкам, было обнаружено около 412 предметов из камня (скребки, фрагменты ручных мельниц, диски, ложила, отливочные формы, топоры и т.п.) и 129 из кремня (отбойники, ножи, наконечники стрел, пластинки), относящихся к типу Ноуа-Сабатиновка. В статье представлены категории предметов из камня/кременя и сделана попытка прояснить их атрибуцию.

Список иллюстраций:

Рис. 1. Каменные скребки: 1, 2, 7, 8 - Одаия-Мичурин (по Sava, Kaiser 2004, fig. 16/7, 63/2; Sava 2008, fig. 16/7, 24/5); 3, 4 - Кэушень (по Левинский 1986, рис. 8/1, 3); 5 - Петрушень (по Sava 1992, fig. 6/1); 6 - Кобыля (по Левицкий 1988, рис. 28/1).

- Рис. 2. Ручные мельницы: 1, 2, 4 - Кобыля (по Левицкий 1988, рис. 20/4, 23/3, 28/2); Петрушень (по Sava 1992, fig. 6/4).
- Рис. 3. Каменные лоцила: 1, 3, 6, 7 - Одая-Мичурин (по Сава, Кайзер 2011, рис. 88/5, 6, 9, 13); 2 - Ханска (по Postică, Savruc 1991, fig. 7/8); 4 - Чертовец (по Крушельницъка 2006, рис. 17/9). Точило: 5 - Петрушень (по Sava 1992, fig. 6/5).
- Рис. 4. Каменные диски: 1-4 - Слобозия-Ширеуць; 5, 6 - Куконешть; 7 - Фетешть (по Ларина 1976, рис. 6/3); 8 - Одая-Мичурин (по Sava 2008, fig. 36/9).
- Рис. 5. Лоцила: 1-5, 7, 10, 11 - Одая-Мичурин (по Сава, Кайзер 2011, рис. 87/3-6, 9, 13); 6 - Ниспорень; 8 - Кэушень (по Левинский 1986, рис. 8/2); 9 - Кобыля (по Левицкий 1988, рис. 18/6); 12 - Гиндешть (по Мелюкова 1958, табл. XXVI/8). Каменные отбойники: 10, 14 - Одая-Мичурин (по Сава, Кайзер 2011, рис. 87/14, 15); 13 - Гиндешть (по Мелюкова 1957, табл. XIX/5); 15 - Новоселица (по Тоцев, Черняков 1986, рис. 6/11).
- Рис. 6. Мотыга: 1 - Слобозия-Ширеуць (по Дергачев 1969, табл. III/26). Каменные топоры: 2 - Петрушень (по Sava 1992, fig. 9/3); 3 - Гиндешть (по Мелюкова 1957, табл. XIX/4); 4 - Махала (по Смирнова 1972, рис. 6/11); 5 - Одая-Мичурин (по Сава, Кайзер 2011, рис. 88/1); 6 - Слобозия-Ширеуць; 7 - Кэушень (по Левинский 1986, рис. 7/1). Каменные дубинки: 8, 10, 11 - Слобозия-Ширеуць; 9 - Гиндешть (по Мелюкова 1957, табл. XIX/3).
- Рис. 7. Каменные отливочные формы: 1 - Кобыля (по Левицкий 1988, рис. 27/1); 2, 6 - Островец (по Археология 1985, рис. 131/32, 36); 3, 8 - Одая-Мичурин (по Сава, Кайзер 2011, рис. 88/2, 4); 4, 5 - Бэлэнешть (по Sava 2011, Abb. 5/1, 6/1); 7 - Махала (по Смирнова 1972, 24, рис. 9/1).
- Рис. 8. Песты-скипетры: 1, 3, 6 - Киперчень (по Савва 1987, рис. 2/9, 14, 3/9); 2 - Петрень (по Савва 1987, 64, рис. 2/4); 4 - Гиндешть (по Мелюкова 1958, табл. XXVI/7); 7 - Стецовка (по Крушельницъка 2006, рис. 13/6); 8 - Баху (по Дергачев 2012, илл. II/35); 9, 10 - Одая-Мичурин (по Сава, Кайзер 2011, рис. 87/11, 12). Каменная ступка: 5 - Басарабьяска (по Савва 1987, рис. 2/24).
- Рис. 9. Кремневые пластины: 1, 6 - Кобыля (по Левицкий 1988, рис. 4/7, 16/11); 2 - Слобозия-Ширеуць; 3 - Петрушень (по Левицкий 1985, рис. 16/12); 4 - Кэушень (по Левинский 1986, рис. 7/3); 5, 7-10 - Одая-Мичурин (по Сава, Кайзер 2011, рис. 90/2, 4, 7-9). Кремневые наконечники стрел: 11, 12 - Кобыля (по Левицкий 1988, рис. 4/3, 17/1); 13 - Одая-Мичурин (по Сава, Кайзер 2011, рис. 90/1). Кремневые ножи: 8, 10 - Петрушень (по Левицкий 1985, рис. 15/21, 22); 9 - Слобозия-Ширеуць (по Дергачев 1969, 121, табл. III/28). Кремневые отбойники: 17, 19 - Петрушень (по Sava 1992, fig. 9/4, 7); 18-21 - Слобозия-Ширеуць; 22 - Одая-Мичурин (по Сава, Кайзер 2011, рис. 89/1); 23 - Чертовец (по Крушельницъка 2006, 40, рис. 17/6).
- Рис. 10. Каменные и кремневые орудия, обнаруженные в ареале культурного комплекса Ноуа-Сабатиновка на территории Украины к востоку от Днестра и в Румынии: 1, 2 - ножи; 3, 4 - наконечники стрел; 5 - кремневая пластина; 6, 7 - лоцила; 8 - отбойник; 9 - диск; 10, 15 - мотыги; 11-13 - песты-скипетры; 14 - точило; 16 - ступка; 17 - отливочная форма; 18 - дубинка; 19, 22 - лоцила; 20, 21 - топоры. 1 - Трушешть; 2 - Пробота; 3, 4, 19 - Гырбовец; 5, 14 - Доробанцу; 6, 7, 13, 18 - Златополь; 8-10 - Новокиевка; 11 - Войнешть; 12, 15 - Сергеевский залив; 16 - Ушкалка; 17 - Николень; 20-22 - Тэвэдэрешть. 1-5, 11, 14, 17, 19-22 (по Florescu 1991, fig. 113/4; 158/5, 6; 159/6; 162/2, 5; 163/3, 8, 10; 164/2, 8); 6-10, 12, 13, 15, 16, 18 (по Gerškovič 1999, Taf. 9/10, 12; 10/2; 35/4, 9, 10; 45/8, 10).
- Рис. 11. Каменные и кремневые орудия, обнаруженные в рамках других культур, синхронных или частично синхронных культурному комплексу Ноуа-Сабатиновка. Культуры: комаровская (1, 2, 10, 11, 13), гаваголиградская (4, 9), белогрудовская (3, 5, 6, 12, 14), белозерская (7, 8, 16), срубная (15, 17). 1-5 - ножи; 6 - наконечники стрел; 7 - пест-скипетр; 8, 9 - ступка; 10, 11 - лоцила; 12 - дубинка; 13 - пряслице; 14-16 - отливочные формы; 17 - ручная мельница. 1, 2, 10, 11 - Котяла; 3 - Кирово; 4, 9, 13 - Мишкович; 5 - Белогрудовский лес; 6, 14 - Собковка; 7 - Ушкалка; 8 - Заповитное; 12 - Андрусовка; 15 - Пилипчатино; 16 - Завадовка; 17 - Ильичевка. 1, 2, 10, 11 (по Sava 1994, fig. 3/19, 20, 30, 33); 3, 5-8, 12, 14-17 (по Археология 1985, рис. 112/40; 127/1, 20; 136/1, 4, 5, 7; 142/19, 44, 52); 4, 9, 13 (по Малеев 1976, рис. 2/7, 10, 11).

14.02.2013

Mariana Sirbu, Muzeul Național de Istorie a Moldovei, str. 31 August 1989, 121^oA, MD-2012 Chișinău, Republica Moldova, e-mail: sirbumary24@yahoo.com